O'ZBEKISTON ... MILLIY ... INV.№

АДОЛАТ ҲАР ИШДА ҲАМРОҲИМИЗ ВА ДАСТУРИМИЗ БЎЛСИН!

ИНСОН ва ҚОНУН

2002 йил 24 ДЕКАБР сешанба
№ 51 (307)
Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

2003-yil — Obod mahalla yili

МАҲАЛЛА — ДЕМОКРАТИЯ ДАРСХОНАСИ

Президентимиз Ислом Каримовнинг "Обод маҳалла йили" Дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича Республика комиссиясини тузиш тўғрисида"ги Фармойиши маҳалла институтининг бошқарув тизимида муносиб ўрин эгаллаши учун зарур шароитларни яратиш борасидаги долзарб вазифаларни белгилаб берди.

Эркин фуқаролик жамияти, ҳуқуқий демократик давлатда вакиллик тизимининг жорий этилиши жамият тараққиётида муҳим аҳамият касб этади. Зеро, ихтиёрий жамоат тузилмалари оммага давлат бошқаруви масалаларини ҳал этишда юқори даражада эркин шароит яратиб, халқ ҳокимиятини кучайтиришга хизмат қилади.

Фуқаролик жамияти шароитида маҳаллий бошқарув тузилмалари давлат ҳокимияти идораларидан мустақил равишда фаолият кўрсатса-да, давлат билан ҳамкорликда ҳаракат қилади, давлатнинг жамоа билан алоқаси торроқ бўлган соҳаларда эса унинг айрим вазифаларини ҳам бажаради. Миллий давлатчилигимиз тарихининг нодир ёдгорлиги бўлган маҳалла ана шундай бошқарув институти ҳисобланади. Унинг асосий йўналиш ва мақсадларини қуйидаги тартибда таснифлаш мумкин:

1) Давлат томонидан аҳолининг ижтимоий-маиший шароитларини яхшилашга ажратилган маблағлардан омилкорлик билан фойдаланишни таъминлаш;

2) Аҳоли вакилларининг ўзлари яшаб турган ҳудуд муҳофазаси ва ривожланиши борасидаги ташаббусларини жамлаш ва бу мақсадларда давлат ҳокимияти идоралари билан муносабатларни амалга ошириш;

3) Мамлакатда ислоҳотлар амалга оширилаётган шароитда ижтимоий йўналишдаги давлат тадбирларни қўллаб-қувватлаш, аҳоли томонидан уларнинг бажарилишини таъмин этиш;

4) Маънавий қадриятларни асраш ва ривожлантиришга масъул бўлиш, ўтмиш тажрибаларини мужассамлаштириш ва аҳоли талабларига жавоб берувчи демократик шароитга тадбиқ этиш.

Кўриниб турибдики, узоқ тарихга эга бўлган, демократия мактаби ҳисобланган маҳалла тизими жамиятни демократлаштиришнинг илғор услубидир.

Маҳалла институтига ўхшаш тузилмаларни жаҳоннинг камдан-кам мамлакатларида учратиш мумкин. Улар Исроилда "Кибуци", Германияда "Коммуна" деб аталади. Аммо фуқаролар билан ишлаш, ҳудуддаги ижтимоий-иқтисодий масалаларни ҳал қилиш услублари бўйича ўзбек маҳалласи улардан тубдан фарқ қилади. Маҳалла феномени халқаро-ҳуқуқий "ТАСИС" дастури доирасида хорижий эксперт ва мутахассислар томонидан ўрганиб чиқилиб, бу институтнинг давлат билан халқни боғлаб турувчи ишончли восита эканлиги эътироф этилди. Дарҳақиқат, жамоа вакиллик органи бўлган маҳалла давлат ва фуқаролар орасидаги ўзаро муносбатларда ҳамкорликни таъминлаш ҳамда фуқароларнинг давлат сиёсатини амалга ошириш борасидаги ижтимоий фаоллигини оширишда катта салоҳиятга эга.

Ҳозирги пайтда шаҳар ва туман ҳокимликлари фаолиятида аҳоли билан икки томонлама алоқанинг етарли йўлга қўйилмагани асосий муаммо ҳисобланади. Маҳалла институтида эса давлат ҳокимияти идораларини бевосита фуқаролар, меҳнат жамоалари билан боғлаш, уларнинг ташвиш ва талабларини тезкор етказиб бериш имконияти мавжуд. Шу боис маҳалланинг демократик кўриниши коммунистик мафкура тарғиботчиларига доим ташвиш туғдириб келган. Улар вакиллик институтини деспотия, империализм ва монархия билан бир қаторда турувчи хусусий мулкчилик стихияси маҳсули, деб ҳисоблашган.

1918 йилнинг январида Бутун Россия ишчи, деҳқон ва солдат депутатларининг III съездида маҳаллий ўзини ўзи бошқарув ва пролетариат диктатураси бир-бирини инкор қилувчи омил дейилиб, Мувaққат ҳукумат томонидан илгари сурилган маҳаллий ўзини ўзи бошқарув ҳақидаги фикр инкор этилган. 1932 йилда қабул қилинган "Шаҳар маҳалла қўмиталари тўғрисида"ги низом маҳалланинг ҳуқуқларини чеклашдан иборат бўлган. Шунингдек, 1961 йилда қабул қилинган "Республика маҳалла комитетларининг тузилиши ва фаолиятига доир" низом билан маҳалла ўзининг энг асосий йўналиши бўлган иқтисодий-хўжалик ва ижтимоий-хайрия фаолияти билан шуғулланиш имконидан буткул маҳрум этилган. Мустақиллигимиз шарофати билан мамлакатимизда маҳалланинг азалий миллий шакли қайта тикланди. Бош Қомусимиз бўлган Конституциямизнинг 105-моддасида шаҳарча, қишлоқ ва овулларда, шунингдек, улар таркибидаги маҳаллалар ҳамда шаҳарлардаги маҳаллаларда фуқаролар йиғинларининг ўзини ўзи бошқариш органлари тарикасида фаолият кўрсатиши белгилаб қўйилди.

1999 йилнинг апрел ойида қабул қилинган янги таҳрирдаги **"Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида"**ги Қонун жойларда маҳалла йиғинларини фаолиятини янада ривожлантиришда салмоқли қадам бўлди. Қонун азалий миллий қадриятларга асосланган бошқарув тармоғининг ҳуқуқий негизини яратиб, оддий фуқароларнинг давлат бошқарувида иштирок этиши учун кенг имкониятлар яратди. Мазкур қонунда ўзини ўзи бошқариш тармоқларининг моҳияти аниқ ифодаланган: **"Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши — фуқароларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари билан кафолатланадиган, уларнинг ўз манфаатларидан, ривожланишнинг тарихий хусусиятларидан, шунингдек, миллий ва маънавий қадриятлардан, маҳаллий урф-одатлар ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ҳал қилиш борасидаги мустақил фаолиятидир".**

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, маҳалла ҳозирда демократиянинг ўзига хос бошланғич мактаби вазифасини ўтамоқда. Чунки фуқаро маҳаллада жамият ва давлат бошқарувида иштирок этиш кўникмасини эгаллайди, ижтимоий-иқтисодий масалаларни жамоавийлик асосида ҳал этиш тажрибасини орттиради. Маҳалла фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришда ҳам муҳим аҳамиятга эга. Зеро, қонунбузарлик учун давлат томонидан ўрнатилган расмий санкцияларга қўшимча равишда маҳалланинг жамоатчилик фикри фуқароларни, айниқса, ёшларни ҳуқуқбузарликлар ва ножўя ҳаракатлардан тийиб туради. Маҳаллада жамоат тартибига риоя этиш, ўзгаларнинг мулкини асраш умумвазифа ҳисобланади. Шу боис ҳукуматимиз маҳаллаларнинг мавқеини оширишга, уларни долзарб ижтимоий масалаларни ҳал этишга жалб қилишга алоҳида эътибор қаратмоқда. Президентимиз Ислом Каримовнинг 1996 йил 10 декабр куни эълон қилинган **"Болали оилаларни давлат томонидан қўллаб-қувватлашни янада кучайтириш тўғрисида"**ги Фармони билан фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш идораларига юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган жамғармаларни ташкил қилиш, уларнинг маблағларини кўп болали, муҳтож оилаларга нафақа тўлаш учун сарфлаш ҳуқуқи берилди. Шу йилнинг 16 декабр куни эълон қилинган Президентимизнинг янги Фармойиши бу борадаги тадбирларнинг мантиқий давоми бўлди. Мазкур Фармойиш билан тузилган Республика комиссияси томонидан яратилажак "Обод маҳалла йили" Дастурига қуйидагиларни тавсия этиш мумкин:

Маҳаллалар фаолиятини миллий қадриятларимиз, мустақилик йилларида орттирилган тажрибалар асосида янада такомиллаштириш борасида услубий кўрсатмалар тайёрлаш ва жойларга етказиш;

Маҳалла йиғинлари раҳбарлари савиясини ошириш мақсадида ихтисослашган курсларни ташкил қилиш;

Маҳалла фаолияти ижтимоий масалаларни ҳал этишда маблағлар, моддий қимматликлар билан боғлиқ бўлганлиги сабабли, маҳалла йиғинлари таркибида молиявий (мулкий) назорат вазифаларини юритишни аниқлаштириш;

Маҳалла йиғинлари томонидан қабул қилинадиган ҳужжатларнинг ҳуқуқий мақомини аниқлаш;

Маҳалланинг давлат ҳокимияти идораси ва фуқаролар орасидаги икки томонлама алоқа имкониятидан давлат аппарати самарадорлигини оширишда фаолроқ фойдаланиш тадбирларини ишлаб чиқиш.

Шу ўринда яна шуни қўшимча қилиш жоизки, ҳудудларда тадбиркорликни ривожлантиришда маҳалла имкониятларидан фойдаланиш ва бу борада асосий эътиборни халқнинг азалий ҳунармандчилик, аёлларнинг уй меҳнати каби омилларга қаратиш зарур. Шунингдек, даромадларни ижтимоий масалаларга йўналтириш ва бу ишда фуқаролар йиғинлари раҳбарининг етакчилигини таъминлаш ҳам муҳим вазифалардан саналади.

Хулоса сифатида айтадиган бўлсак, ўз-ўзини бошқаришнинг маҳалла сингари ноёб институти имкониятларидан оқилона фойдаланиш жамиятимизни демократлаштиришда муҳим аҳамиятга эга. Шу боис "Обод маҳалла йили" Дастурини ишлаб чиқиш ва уни амалга ошириш ҳар бир ўзбекистонликнинг фуқаролик бурчидир.

Дилфуза ДЕҲҚОНОВА,
юридик фанлари номзоди

Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов таклифига биноан 19 декабр куни Украина Республикаси Президенти Л. Кучма амалий ташриф билан Ўзбекистонга келди.

* * *

Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазири Абдулазиз Комилов хорижий оммавий ахборот воситалари вакиллари билан учрашди.

* * *

Ногиронларни реабилитация қилиш миллий Марказида "XXI асрда инсон ривожланиши концепцияси" мавзуида давра суҳбати ўтказилди.

* * *

Пойтахтимиздаги халқаро бизнес Марказида Япония ҳукуматининг кичик ҳажмдаги лойиҳаларга беғараз ёрдам кўрсатиш дастури доирасида навбатдаги грантлар бўйича шартномалар имзоланди.

* * *

Республика давлат тест марказида "Тест-Педагог" дастурини амалга ошириш бўйича семинар ўтказилди.

* * *

Тошкент шаҳар ҳокимлигида "Обод маҳалла йили: мақсад ва вазифалар" мавзуида семинар-кенгаш бўлиб ўтди.

* * *

Ички ишлар вазирлиги Жазони ижро этиш бош бошқармасида «Амнистия тўғрисида»ги Президент Фармони ижросига оид масалаларга бағишланган йиғилиш бўлиб ўтди.

Tashabbus

МУАММОНИНГ ЕЧИМИ — ОШКОРАЛИК

Яқинда Сирдарё вилоят адлия бошқармаси янги ташаббус шаклини жорий этишди. Бошқарма ходимлари Сайхунобод туманидаги тадбиркорлар ва фермер хўжаликлари раҳбарлари билан учрашиб, уларни қизиқтирган масалалар юзасидан очиқ мулоқот ўтказишди.

Ушбу тадбирнинг дастлаб айнан Сайхунобод туманида ўтказилгани бежиз эмас, албатта. Чунки Адлия вазирлиги томонидан ўтказилган ўрганиш якунлари туманда кўплаб қонунбузилиш ҳолатларига йўл қўйилганини кўрсатди. Буни адлия бошқармасига келаётган ариза ва шикоятларнинг 25,5 фоизи Сайхунобод тумани ҳиссасига тўғри келаётганини ҳам яққол исботлайди.

Шу ўринда, табиий савол туғилади: хўш, мазкур тумандаги фермерларни нима ташвишга солмоқда?

Йиғилишда маълум бўлдики, фермер хўжалиги ташкил қилиш ва қўшимча ер олиш масаласи туманда асосий муаммога айланган. Чунончи, "Гулистон" ширкат хўжалигида яшовчи Г.Бобомуродова хўжалик раҳбари номига жорий йилнинг май ойида фермер хўжалиги ташкил этиш ёки оила пудрати асосида ишлаш учун ариза билан мурожаат қилган бўлсада, аризаси шу кунга қадар эътиборсиз қолдирилган. Қ.Султонов номидаги ширкат хўжалигидаги "Равшан ота" фермер хўжалиги раҳбари А.Ўтанбоев ва Ш.Раҳимов номидаги ДФХУсида фаолият юритаётган "Ҳосилбой", "Гатаулло" фермер хўжалиги раҳбарлари фермер хўжалигига қўшимча ер олишда сансоларликларга йўл қўйилаётганини баён этишган.

Бундан ташқари, Қ.Султонов номидаги ширкат хўжалиги аъзоси С.Ҳалимов ҳам хўжаликнинг умумий йиғилиш қарори бўлгани ҳолда фермер хўжалиги ташкил этиш учун туман ҳокимлигига ариза билан мурожаат қилгани, лекин ариза ҳалигача эътиборсиз қолдирилаётганидан норозилигини билдирган.

Учрашувда фермер хўжаликлари раҳбарлари пахта тозалаш, ёғ заводлари каби корхоналарга топширган ўз маҳсулотларини тўлиқ ололмаётганликларини ҳам баён этишди. Масалан, Қ.Султонов номидаги ширкат хўжалигида фаолият юритаётган "Аббосхўжа" фермер хўжалиги раиси С.Абдуалимов "Янгийўлэкстраёғ" ва "Гулистонэкстраёғ" акциядорлик жамиятларига топширган чигит маҳсулоти учун жуда кам миқдорда пахта олган.

Фермерларни ташвишга солаётган масалалардан яна бири, ёқилғи, мойлаш шаҳобчасининг йўқлигидир. Масалан, А.Темур номидаги ширкат хўжалигида фаолият юритаётган "Насиба" фермер хўжалиги раиси Ж.Қорабоев хўжаликда ЁҚШ йўқлиги боис дизел ёқилғиси учун 30-35 километрга боришга тўғри келаётганлигини билдирди.

Ш.Рашидов номидаги ДФХУга қарашли фермерлар И.Шеров, Н.Нурназаровлар ҳалигача пахта терим пулларини ололмаётганликларини билдиришиб, мутасаддилардан амалий ёрдам сўрашди. Тумандаги "Комронбек" фермер хўжалиги раиси Э.Омоновнинг айтишича, пахта тозалаш акциядорлик жамияти асоссиз равишда таққослаш далолатномаси билан фермерларга ўтган йил учун жарима солинмоқда экан.

Хуллас, ана шу тарздаги очиқ мулоқотда тадбиркор ва фермер хўжаликлари раҳбарларини қийнаётган масалалар батафсил муҳокама этилди. Унда муаммони ечишнинг энг одилона йўли ошкоралик экани таъкидланди. Зеро, ютуқ ва камчиликлар ошкора таҳлил этилгандагина ҳамкорликни йўлга қўйиш мумкин бўлади. Шу маънода Сирдарё вилоят адлия бошқармасининг ташаббуси йиғилганларда илиқ таассурот қолдирди.

Абдумурод ҚЎЗИЕВ,
Сирдарё вилояти

УМУМИЙ УЙИМИЗ ИСТИҚБОЛИ

Munosabat

Илмий китобларда ёзилишича, маҳалла кишиларнинг тарихан шаклланган, оиладан кейинги бирлиги, таъбир жоиз бўлса, йирик бир оила экан.

Таъкидлаш жоизки, бир оиланинг тинч-тотув яшаши учун иқтисодий муаммолар бартараф этилган, фарзандлари яхши тарбияланган бўлмоғи лозим. Маҳаллалар оилаларнинг мужассамлашган шакли экан, унинг тинчлиги, осойишталиги, ободончилиги ундаги ҳар бир хонадоннинг тинч ва аҳиллигига боғлиқ. Зеро, халқимизнинг "Қўшнинг тинч — сен тинч", "Бир болага етти қўшни ота-она", "Узоқдаги қариндошдан, яқиндаги қўшни яхши" каби мақоллари бежизга айтилмаган. Президентимизнинг Фармонига биноан "Маҳалла хайрия жамғармаси"нинг ташкил этилиши маҳалланинг тарбия ўчоғи эканлигини яна бир бор тасдиқлади. Шу билан бирга маҳаллаларнинг зиммасига анчагина юмушларни ҳам юклади. Бу юмушларнинг асосийси маҳалладаги илғор фикрли, маънавий жиҳатдан етук кишилар, яъни маҳалла раҳбарларининг гарданига тушди.

Бир сўз билан айтганда, халқимизнинг тарихий анъаналарига монанд маҳалланинг мавқеи қайта тикланди. Маҳалла одамлар ўртасида ўзаро ҳурмат ва инсонпарварлик муносабатларини тарбиялаш, улар орасидаги меҳр-мурувват ришталарини янада мустаҳкамлаш ишларида ўз таъсирини кўрсатмоқда.

Маҳалла халқимизнинг қадим-қадимдан бери яшаб келаётган ижтимоий қадриятлар жамланмасидир. Мустақиллик шарофати билан унга бўлган эътибор янада кучайди. Президентимиз Ислом Каримов таъбири билан айтганда, биз халқнинг, айниқса, ёшларнинг маънавий-руҳий жиҳатдан қайта қадр ростлашнинг жўшқин ўчоғи бўлган энг олижаноб маънодаги маҳалла, қўни-қўшничилик, ўзаро ёрдамлашувини кўпроқ қадрлай бошладик. 2003 йилнинг "Обод маҳалла йили" деб эълон қилиниши мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг мантиқий давомидир десак, асло хато эмас.

Шундай экан, ҳар биримиз ўз маҳалламизнинг тинчлиги ва осойишталиги учун ҳаракат қилишимиз лозим. Ўз маҳалламиз ободончилиги унинг намунавий маҳаллага айланиши, ўз обрў ва шаънини сақлаши учун ҳар биримиз ўз имкониятларимиз даражасида меҳнат қилсак, маҳалламиз обод, жонажон Ўзбекистонимиз эса гулистонга айланади.

Марҳабо СОБИРОВА

"ИНСОН ва ҚОНУН"га

ШИКОЯТ ҚИЛАДИЛАР

Мен 1999 йил август ойида Балиқчи туманидаги Бобур номидаги ширкат хўжалигига раҳбар этиб сайланганман. Жорий йилнинг апрел ойида соғлиғим ёмонлашгани боис ишдан бўшадим. Таҳририятга хат ёзишдан мақсадим шуки, хўжаликдаги фаолиятим даврида уч нафар фермерга ер ажратилмагани учун уларнинг аризасига асосан фуқаролик ишлари бўйича Избоскан туманлараро суди мени ёки хўжалик вакилини судга таклиф этмасдан суд қарори чиқарган. Қарорда менинг ҳисобимдан маънавий зарар ундириш ҳам белгиланган.

Аслида фермерларга ер ажратилмаслигига бир неча сабаб бор эди. Яъни, биринчидан, жамоа хўжалиги 1999 йил 22 декабр куни расман ширкат хўжалигига айлантирилган эди. Уч нафар фермер эса туман ҳокимининг қарорига асосланган ҳолда ер ажратишни сўраб, 2000 йилнинг январ ойида мурожаат этишди. Ваҳоланки, туман ҳокимлиги уларга жамоа хўжалигидан ер ажратилиши тўғрисидаги қарорни жамоа хўжалиги ширкат хўжалигига айлантирилгандан сўнг бир ҳафта ўтгач, чиқарган. Мен фермерларга "ҳужжатларингни уч ой олдин беришларинг керак эди, қолаверса, туман ҳокимлиги жамоа хўжалигидан ер ажратиш тўғрисида қарор чиқарибди, жамоа хўжалиги 22 декабрда тугатилган", дедим. Шунга қарамай, 2000 йил 17 январ куни бўлиб ўтган ширкат хўжалиги йиғилишида иштирокчиларга уч нафар фермерларга ер ажратиб бериш масаласини айтдим. Йиғилиш иштирокчилари бир неча сабаблар туфайли бунга розилик билдиришмади. Фермерлар бу ҳақда юқори идораларга мурожаат қилганидан сўнг туман прокуратураси ходимлари мазкур ишни бир неча марта кўриб чиқиб, ширкат хўжалиги тўғри йўл тутганини билдирган. Аммо даъвогарлар ширкат хўжалиги устидан иш қўзғатиш мақсадида фуқаролик ишлари бўйича Избоскан туманлараро судига ариза киритган. Даъво аризасини ўрганаётган судья мени уч марта чақирди. Аммо икки марта борганимда ўзини учратолмадим. Учинчи марта борганимда гувоҳлар тўлиқ бўлмагани учун суд мажлиси кейинга қолдирилди. Шунда судья менга "кейинги гал сиз келмасангиз ҳам майли, вакилингизни жўнатаверинг", деди. Аммо у 2001 йил 18 октябр куни бўлган судга мени ҳам, хўжалик вакилини ҳам чақирмай, қарор чиқарибди. Суд қарори ижросини таъминлаш тўғрисидаги қоғозни менга юборгандан кейингина бундан хабар топдим. Унда даъвогарнинг даъвоси қаноатлантирилиб хўжаликдан моддий зарар ва мендан бир юз етмиш беш минг сўм маънавий зарарни ундириш тўғрисида ёзилган эди. Мен ушбу суд қароридан норози бўлиб, вилоят судига ариза билан мурожаат қилганимда улар ҳам туман суди чиқарган қарорни ўз кучида қолдирди. Шу йил 10 декабр куни суд ижрочилари тўловни амалга оширишди. Мен бу суд қарорини ноқонуний равишда чиқарилган, деб ҳисоблайман ва бу борада таҳририятдан мадад кутаман.

Салойдин ҲАСАНОВ,
Балиқчи тумани

ТАҲРИРИЯТДАН: ***Баён этилган важлар шикоятчи, яъни бир томоннинг фикри. Хўш, бунга иккинчи томон — мутасадди ташкилотлар нима дейди? Холис минбар ҳисобланган газета кимнидир оқлаш ёки қоралаш фикридан мутлақо йироқ. Мазкур шикоят хатини чоп этишдан мақсад — қонун устуворлигини ва адолат тамойилини таъминлашдан иборат, холос. Ўйлаймизки, мутасаддилар масалага тўғри ёндашади ва унинг натижасини бизга маълум қилишади.***

Tahlil

ТАДБИРКОР ВА ТАРАҚҚИЁТ

Сурхондарё вилоят адлия бошқармаси томонидан ўтказилган текширишлар пайтида айрим туман ҳокимликлари томонидан тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишда Вазирлар Маҳкамасининг 22 августдаги 347-сонли қарори талабига зид равишда белгиланган муддатлар бузилиб, рўйхатга олинганлиги ва тадбиркорлардан ортиқча ҳужжатлар талаб қилиш ҳолатлари мавжудлиги аниқланди. Масалан, Бандихон туман ҳокимлиги томонидан якка тартибдаги тадбиркор У.Хурсановнинг тадбиркорлик билан шуғулланиш учун шу йил 10 июлда туман ҳокими номига ёзган ариза бўйича туман ҳокимининг рўйхатдан ўтказиш ҳақидаги қарори 6 кун кечиктириб чиқарилган. Шунингдек фуқаро М.Бозоровга 11 кундан сўнг эса тегишли қарор чиқарилган. Рўйхатдан ўтганлик ҳақидаги гувоҳнома унга 1 ойдан ортиқ муддатга кечиктириб берилган.

Шўрчи туман ҳокимининг шу йил 15 ноябр кунидаги 699-сонли қарори билан рўйхатдан ўтказилганлиги тўғрисидаги қарори нусхаси, хусусий фирма низоми, рўйхатдан ўтказилганлиги учун тўланган тўлов паттасининг нусхаси, почта манзилини тасдиқловчи маълумотнома нусхаси ҳамда тадбиркорнинг паспортидан нусха ортиқча олинган.

Ўрганиш жараёнида Бандихон туманида янги ташкил этилаётган деҳқон хўжаликларига ер майдони ажратиш ва уларни рўйхатдан ўтказиш тўғрисида туман ҳокимининг тегишли қарори чиқарилган, лекин ушбу деҳқон хўжаликлари туман ҳокимлигининг рўйхатдан ўтказиш бўлимида деҳқон хўжалиги сифатида давлат реестрига киритилмаган, ҳужжатлари эса умумий бўлимда сақланиб келинаётганлиги аниқланди. Масалан, туман ҳокимининг шу йил 10 июл кунидаги 263-сонли қарорига асосан 25 та фуқарога деҳқон хўжалиги ташкил этиш учун ер майдони ажратилган. Лекин деқон хўжаликлари ҳокимликнинг рўйхатдан ўтказиш бўлимида рўйхатдан ўтказилмаган.

Олтинсой туман ҳокимлигида хўжалик юритувчи субъектларни давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги ҳокимнинг айрим қарорларида амалдаги қонунчиликка зид равишда субъектнинг қайси банкда ҳисоб рақами очиши белгилаб қўйилганлиги оқибатида тадбиркорларнинг ҳуқуқлари чекланганлик ҳолатлари маълум бўлди. Масалан, туман ҳокимининг шу йил 7 феврал кунидаги 34 ва 40-сонли қарорлари билан фуқаролар Р.Қувватов ва Б.Шамсиддиновлар якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган бўлиб, ушбу қарорларда тадбиркорлар тумандаги "Пахтабанк"дан ҳисоб-рақамлари очилиши кўрсатиб ўтилган.

Мазкур туманда фермер хўжаликларига ер майдони ажратишда ҳам "Фермер хўжалиги тўғрисида"ги Қонун ва Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 15 июл кунидаги 300-сонли қарори билан тасдиқланган "Фуқароларга фермер хўжалиги юритиш учун ер участкаларини узоқ муддатли ижарага бериш Тартиби" талабларининг бузилиши ҳолатларига йўл қўйилган. Масалан, фуқаро С. Жўраев фермер хўжалиги юритиш учун ер майдони ажратишни сўраб, йил 18 январ куни тегишли ҳужжатларни илова қилган ҳолда ариза билан мурожаат этган. Ариза шу куни туман ҳокими томонидан кўриб чиқиш учун ер участкалари беришни кўриб чиқувчи комиссияга юборилган. Ушбу ариза комиссия томонидан 15 март куни, яъни қонунда белгиланган 15 кунлик муддатдан 41 кун кечиктирилган ҳолда кўриб чиқилган. Туман ҳокимининг фермер хўжалигини давлат рўйхатидан ўтказиш ва 14,5 га ер майдони ажратиш тўғрисидаги 112-сонли қарори эса 15 апрел куни қабул қилинган.

Кўриниб турибдики, тадбиркорликка ҳар доим ҳам етарли шароит ва қулайликлар яратиб берилмаяпти. Бу эса жойлардаги мутасаддиларнинг ўз фаолиятларини замон талаблари даражасида йўлга қўёлмаётганидан далолатдир. Сиртдан қараганда арзимас бўлиб кўринган хатоликлар келгусида улкан хатоликларни келтириб чиқаришини ҳеч қачон унутмаслик лозим.

Фахриддин ҚЎЛДОШЕВ,
ҳуқуқшунос

УЗУМИ ЁҚАДИ-Ю, ҲАҚИ ЧАҚАДИМИ?

БУ САВОЛГА БУЛУНҒУР ТУМАНИДАГИ ФОЗИЛ ЙЎЛДОШ НОМИДАГИ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИДАГИЛАР НИМА ДЕБ ЖАВОБ БЕРИШИ НОМАЪЛУМ

Dakki

Нусрат Тешаев кўп йиллар Навбаҳор туманидаги "Янги ҳаёт" ширкат хўжалигида ҳисобчилик вазифасида ишлади. Очиғини айтганда, иш ёмон эмас. Қолаверса, рўзғорини ҳам туппа-тузук тебратиб турганди. Лекин асли деҳқон боласи эмасми, хонада чўт қоқиб зерикди — далага ишқи тушди. Уйидан унча олис бўлмаган боғдорчилик хўжалигидан ер олиб, узум етиштиришни ният қилди.

Ниҳоят, елиб-югуриб хўжаликдан 10 гектар узумзор ажратиб олди ва бу ерда "Неъмат" фермер хўжалигини ташкил этди.

Хўжалик туманнинг яйлов билан туташ қисмида жойлашган бўлиб, атроф тошлоқ ерлардан иборат эди. Шу боис бу ерлардан юқори ҳосил олиш жуда машаққат. Маълумки, тошлоқ ерлар кўпроқ сув талаб этади. Сув эса етишмайди. Уни етказиб келиш учун анча маблағ сарфлашга тўғри келади. Шундай бўлса-да, янги фермер енг шимариб ишга киришди.

Дўст-ёр ва қариндош-уруғларини ҳашарга чорлади. "Қонимех" каналидан ариқ қазиб, даласига сув келтирди. Эски боғларни бузиб, ўрнига ток экди. Бу ишда унга отаравалар иш берди. Ўз вақтида чилла сувига қондириб суғорган ва баҳорги токзорларни гуркиратиб юборди. Шундай қилиб, икки-уч йил ичида янги экилган ниҳоллар ҳам ҳосилга кирди. Фермернинг чўнтаги ҳам пул кўрди. Хўжаликни янада ривожлантириш учун имконият туғилди.

Фермер хўжалиги 2000 йилда ҳам мўл ҳосил етиштирди. Уни сотиш учун Самарқанд вилоятининг Булунғур туманидаги Фозил Йўлдош номидаги очиқ турдаги акциядорлик жамияти билан контрактация шартномаси тузди. Шартномага биноан "Неъмат" фермер хўжалиги акциядорлик жамиятига ҳар бир килограмми 36 сўм 56 тийиндан 70 тонна узум етказиб берадиган бўлди.

Контрактация шартномасининг 4-бандида томонлар ўртасидаги ҳисоб-китоб ишлари маҳсулот қабул қилиниб олингандан сўнг уч календар куни ичида амалга оширилиши лозимлиги белгилаб қўйилган эди. Бироқ акциядорлик жамияти фермер хўжалигидан 2 миллион 599 минг 44 сўмлик маҳсулотни қабул қилиб олиб, йил охирига қадар зўрға 124 минг 180 сўмни тўлай олди, холос. Сонсиз ваъдалардан сўнг 2001 йилнинг 23 июнь куни акциядорлик жамияти қарз эвазига фермер хўжалигига 1 миллион 140 минг сўмлик техника воситаларининг эҳтиёт қисмларини берди. Қолган 1 млн 334 минг 864 сўмлик қарз эса яна ваъдалар билан хаспўшланди. Шартнома шартига мувофиқ асосий қарздан ташқари кечиктирилган тўлов маблағининг 50 фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда, яъни 667 минг 432 сўмлик жарима ҳам гарданига тушди. Шунингдек, 2001 йилда узумнинг ҳар бир килограмми 45 сўмдан баҳолангани натижасида фермер хўжалиги 604 минг 265 сўмлик моддий зарар кўрди.

Хуллас, шу зайлда қарз миқдори ошаверди, "Неъмат" фермер хўжалиги раҳбари Нусрат Тешаев эса Булунғур йўлида сарсон-саргардон бўлиб қатнайверди. Лекин ҳар нарсанинг охири бор, деган экан машойихлар. Ниҳоят, Нусрат Тешаевнинг ҳам тоқати тоқ бўлди ва ўзини қийнаган масала юзасидан у Навоий вилоят Адлия бошқармасига мурожаат этди. Адлия бошқармаси ходимлари тақдим этган ҳужжатларни ўрганиб чиқиб, унинг ҳақ эканига амин бўлишди ва Самарқанд вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритишди.

Суд эса даъво талабини асосли деб топди ва Булунғур туманидаги Фозил Йўлдош номидаги акциядорлик жамияти ҳисобидан Навоий вилояти, Навбаҳор туманидаги "Неъмат" фермер хўжалиги фойдасига 1 млн 334 минг 864 сўмлик асосий қарз ва 1 млн 237 минг 432 сўмлик устамани ундириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқарди.

Халқимизда "узумини енгу, боғини сўраманг", деган мақол бор. Булунғурлик акциядорлар ушбу мақолни бошқача талқин этишди. Бу эса уларга қимматга тушди.

Ёрқул УМАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири
Шерали ТОШЕВ,
ҳуқуқшунос

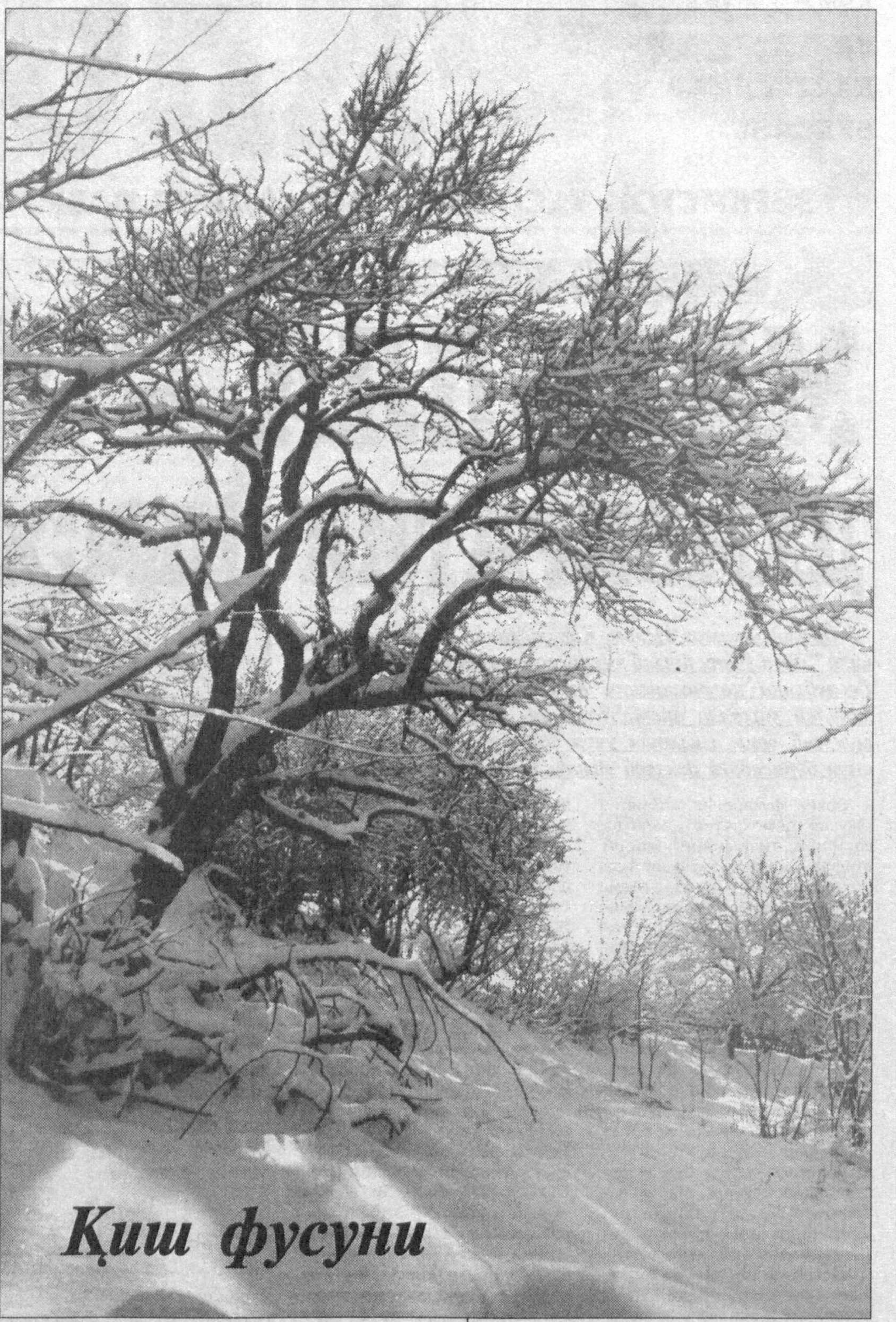

Қиш фусуни

Qonun ko`magi

ҚУРУҚ ВАЪДА

У ЖАВОБГАРНИ ҚИЙИН АҲВОЛГА СОЛИБ ҚЎЙДИ

Мингбулоқ туманидаги "Гулистон" ширкат хўжалиги бир пайтлар мамлакатимиздаги донгдор саналар эди. Ҳозирги кунда эса бу довруқдан асар ҳам қолмаган.

Аниқроқ айтганда, хўжалик иқтисодий жиҳатдан ночор аҳволга тушиб қолган. Бунинг кўпдан-кўп сабаблари бор, албатта.

Шулардан биттасига тўхталиб ўтамиз. Мингбулоқ туманининг аксарият ширкат хўжаликлари марказий Фарғонанинг Аччиқкўл қум барханлари ўрнида ташкил топган. Шу боис бу ерларда етиштирилган пахта ҳосили асосан шаҳарлик ҳашарчилар ёрдамида йиғиб-териб олинади. Ўтган 2001 йилнинг пахта йиғим-терими мавсумида Мингбулоқ туманидаги бир қатор ширкат хўжаликларига Учқўрғон туманидаги "38-автотранспорт корхонаси" очиқ турдаги акциядорлик жамиятидан бир неча автобус жалб этилди. Улар шаҳарлик ҳашарчиларга хизмат кўрсатди.

Мушук бекорга офтобга чиқмайди деганларидек, "38-автотранспорт корхонаси" билан Мингбулоқ туманидаги бир қатор ширкат хўжаликлари ўртасида икки тарафлама манфаатли шартномалар тузилади. Ана шундай шартномалардан бири 2001 йилнинг 15 октябр кунида тузилади. Шартнома бўйича "38-автотранспорт корхонаси" "Гулистон" ширкат хўжалигида пахта йиғим-теримида иштирок этаётган ҳашарчиларга хизмат кўрсатади. Хизмат эвазига эса ширкат хўжалиги "38-автотранспорт корхонаси"нинг ҳисоб рақамига пул ўтказиб бериши лозим эди.

Пахта йиғим-терими мавсуми поёнига етди. Автотранспортчилар йил якунига кўра 493966 сўмлик иш бажарганликларини ҳужжатларда қайд этишди.

— Қарздан кўнгилларинг тўқ бўлаверсин, дейишди "Гулистон" ширкат хўжалигининг мутасаддилари. — Фақат ҳисоб-китобларни йўлга қўйиб олайлик...

Ваъда бериш билан янги пахта йиғим-терими мавсуми ҳам бошланди. Бироқ "Гулистон" ширкат хўжалиги мутасаддилари зиммасидаги қарзларни узишни хаёлига ҳам келтиришмади. Ниҳоят, "андишанинг оти қўрқоқ эмас" деган қарорга келган автотранспортчилар, шу йилнинг биринчи ноябр куни икки тарафлама солиштирма далолатнома тузишди. Ушбу далолатномага асосан "Гулистон" ширкат хўжалигининг "38-автотранспорт корхонаси"дан асосий қарзи 383900 сўм эканлиги қайд этилди. Автотранспортчилар бу билан ҳам чекланишмади. Улар 2001 йилнинг 15 октябр кунидаги икки тарафлама имзоланган 22-сонли шартномага асосланиб, "Гулистон" ширкат хўжалигини хўжалик судига беришди.

Суд даъвони тўлиқ қаноатлантиришни ва даъвогар фойдасига 383900 сўм асосий қарзни ундиришни лозим деб топди. Шунингдек, тўловни кечиктиргани учун ширкат хўжалигидан 99814 сўм устама ундириш ҳам белгиланди. Судда "Гулистон" ширкат хўжалиги бошқарув раиси А.Отабоев ва бош ҳисобчи И.Дўсматовнинг шартнома мажбуриятларини бажармагани натижасида хўжаликка катта миқдорда моддий зарар етказилгани ҳам инобатга олинди. Шу боис улар моддий жавобгарликка тортилди. Раис ҳам, бош ҳисобчи ҳам ширкат хўжалиги фойдасига жарима тўлайдиган бўлишди. Бу эса ширкат хўжалигини баттар қийин аҳволга солиб қўйди. Демак, қолоқликнинг бир учи лафзсизлик — шартнома шартларини бажармаганликка келиб тақалмаяпдими?

Бу энди ширкат хўжалиги мутасаддилари ихтиёрига ҳавола.

Маъмур МУСУЛМОНОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Huquqiy savodxonlik sari

СОХТА ТАДБИРКОРЛИК

Мамлакатимиз мустақилликка эришганидан сўнг бозор иқтисодига ўтиш даврида тадбиркорликка кенг йўл очиб берилди. Давлат томонидан бу соҳанинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳар томонлама кафолатланган.

Ҳолбуки, бугунги ҳаётимизни тадбиркорлик фаолиятисиз тасаввур этиб бўлмайди. Аммо гуруч курмаксиз бўлмаганидек, айрим олчоқ кимсалар сохта тадбиркорлик ниқоби остида қонунга зид фаолият олиб бориш ҳоллари ҳам учраб туради. Бундай сохта тадбиркорлик оқибатида нафақат иқтисодиётга, балки тадбиркорлик деган номнинг ўзига ҳам доғ тушиши шубҳасиздир. Жиноят Кодексининг 179-моддасида сохта тадбиркорлик, яъни уставида кўрсатилган фаолиятни амалга ошириш мақсадини кўзламасдан ссудалар, кредитлар олиш, фойдани (даромадни), солиқлардан озод қилиш (солиқларни камайтириш) ёки бошқача мулкий манфаат кўриш мақсадида корхоналар ва бошқа тадбиркорлик ташкилотлари тузиш таъқиқланади ва ана шундай сохта тадбиркорлик билан шуғулланганлар тегишли жиноий жавобгарликка тортилиши қайд этилган.

Мазкур жиноятга қўл урган шахс уставида кўрсатилмаган бошқа фаолият билан шуғулланиш мақсадида корхоналар ёки бошқа тадбиркорлик ташкилотлари тузиш, бунинг натижасида эса солиқлардан озод бўлиб, кредитлар олиш ва мулкий наф кўришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди.

Жиноят объектив томондан уставдаги фаолиятни амалга ошириш нияти бўлмаган корхоналар ва бошқа тадбиркорлик уюшмаларини барпо этишда ифодаланади. Лекин амалиётда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора ходимлари томонидан ушбу ҳолат исботланиши шарт, яъни айбдорда аслида тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш мақсади бўлмаганлиги ишончли далиллар билан аниқланиши керак. Агар шахснинг тадбиркорлик билан шуғуллланиш нияти бўлган, лекин бу фаолият у ёки бу сабабларга кўра амалга ошмаган бўлса, жиноят таркиби бўлмайди.

Субъектив томондан эса ушбу жиноят айбнинг қасд шакли билан содир этилади. Яъни айбдор била туриб, шундай корхрна ёки тадбиркорлик уюшмаси тузади ва ундан манфаат кўришни истайди.

Айтайлик, А. исмли шахс сутни қайта ишлашга ихтисослашган кичик корхона очади. Ушбу корхона уставида фақат сут маҳсулотлари тайёрлаш, қайта ишлаш назарда тутилган (масалан, қаймоқ, пишлоқ, бринза, сариёғ ва ҳ). Лекин корхона раҳбари ўзининг мулкий манфаатини кўзлаб, уставидаги фаолиятидан ташқари ноқонуний равишда спиртли маҳсулотлар тайёрлашни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Агар ҳуқуқий томондан баҳоланадиган бўлса, спиртли маҳсулотларни ишлаб чиқарши фақат махсус лицензия олган корхонага рухсат этилиши мумкин.

Юқорида назарда тутганимиз корхонада спиртли ичимлик маҳсулотлари ишлаб чиқарилганда қандай оқибатлар келиб чиқиши мумкин, деган савол туғилади: Биринчидан, маҳсулотнинг талабларга жавоб бермаслиги; давлат санитария қоидаларининг бузилиши; истеъмол қилувчи аҳолининг соғлиғи ва ҳаётига хавф туғилиши мумкин. Иккинчидан эса, корхонанинг солиқдан холи фойда кўриши, ишлаб чиқаршининг ноқонунийлиги юзага келиб, жиноят қонуни нормасининг бузилишига олиб келади.

Албатта, бунга ҳаётда жуда кўп мисоллар учрайди. Лекин ушбу жиноятни содир қилиш оқибатида нафақат иқтисодий-ижтимоий муносабатларга, балки инсоннинг ҳаётида тутган ўрнига ҳам путур етади. Тадбиркор ўзи яшаётган жамият ҳаётини издан чиқариш, мамлакат тараққиётини орқага тортиши шубҳасиздир. Шунинг учун ҳам бу жиноят қонун томонидан қаттиқ қораланади ва унга қўл уришга уринган шахслар том маънодаги тадбиркорлик билан шуғулланишга маънан ҳақлари йўқ, деб ўйлаймиз. Зеро, фақат ҳалол йўл билан маҳсулот ишлаб чиқариш инсонни ўйлаган эзгу мақсадига эришиши шубҳасиздир.

Азим ЙЎЛДОШЕВ

КЕЧИККАН ТАЪТИЛ

Таҳрирсиз мактуб

Мен 1993 йилдан буён "Оқтошнон" ҳиссадорлик жамиятида ишлаб келганман. Иккинчи фарзандим туғилишидан олдин декрет таътилига чиқиб, уни икки ёшигача уйда парваришладим. Икки ёшга тўлгандан сўнг ишга чиқиш мақсадида жамият раҳбари У.Бобоевга учрашганимда, у фарзандингиз уч ёшга тўлганча ўз ҳисобингиздан таътил олишга ариза ёзинг, олти ойдан кейин ишга чиқасиз, дея ариза ёздириб олди. Лекин у мени алдаган экан. Чунки фарзандим уч ёшга тўлгандан сўнг ишга чиқишни сўраб, ариза ёзиб борганимда директор ҳам, кадрлар бўлими бошлиғи ҳам иш штатингизни бир йил олдин қисқартирганмиз, ҳозирча сизга иш йўқ, деб айтди. Шунингдек, уларнинг "иложи бўлса, бирон жойдан иш топинг ёки яна тўрт-беш ой дам олиб туринг, ишингизни тиклаб берамиз" деганига ишониб, ўз ҳисобимдан яна беш ой таътил олишга ариза ёздим. Бу муддат ҳам тугагач, корхона раҳбарига учрашганимда, у аризамга қўл қўйиб берди-ю, бироқ беш кун ишлаганимдан сўнг "юқоридан штатларни қисқартириш бўйича хат келган, шунинг учун штатингизни қисқартирамиз", деб ишдан бўшатиб юборди. Мен У.Бобоевга нега ўз ишингизда ишлайсиз, деб алдаб ишга олиб, яна дарров бўшатиб юбораяпсиз, десам, "декретга чиққанингиз учун мажбуран ишга олгандим, энди бўшатаяпман", деди. Икки нафар вояга етмаган фарзандим қарамоғимда экани, шароитим оғирлигини айтиб, илтимос қилдим, аммо у қулоқ солмади.

Бу ҳақда бир неча тегишли ташкилотларга ёзма равишда мурожаат қилган бўлсам-да, улар аризамни текширишни ҳам хоҳлашмади. Бу борада ёрдам беришингизни илтимос қиламан.

Саодат ҲАСАНОВА,
Оқтош шаҳри

Qonun barchaga barobar

ЛАФЗСИЗЛИК — ФАЗИЛАТ ЭМАС

Шаҳрихонлик тадбиркор Мўйдинжон Каримов 2000 йил 26 апрел куни Шаҳрихон туман ҳокимлигидагидан рўйхатдан ўтиб, хусусий тадбиркорлик билан шуғуллана бошлади. Қўлидан келган одамга тадбиркорлик билан шуғулланишга нима етсин. Замон иш билганники, тадбиркор қонун ҳимоясида.

Ҳадемай ишлари юришиб кетган Мўйдинжон Каримов ўша йилнинг 28 октябр куни "Тадбиркор банк"нинг Шаҳрихон бўлими бошқарувчисига ариза ёзиб, қорамол сотиб олиш ва тадбиркорлик фаолиятини кенгайтириш учун 1 миллион 400 минг сўм кредит сўраб, ариза ёзди.

1 ноябрь куни банк билан тадбиркор ўртасида тузилган 48 шартномага кўра, 3 ноябр куни унинг ҳисоб рақами очилиб, унга 1 миллион 400 минг сўм пул ўтказиб берилди. Бир тадбиркорга эътибор ва ёрдам бўлса, шунчалик бўлади-да. Тўғри эмасми?!

Мўйдинжон Каримов ҳисоб рақамидаги пулдан 700 минг сўмига хусусий тадбиркор Улуғбек Мажидовдан 5 бош қорамол сотиб олган. Банкдан олган 700 минг сўм нақд пулига бозордан уч бош қорамол харид қилади. Қорамоларни бир ой нари-бери парваришлаб, декабр ойидаёқ бозорга олиб чиқиб, 1 миллион 150 минг сўмга сотади. Сўнг у ўзида қолган 300 мингни қўшиб, тасарруфида бўлган 1 миллион 450 минг сўмдан асосий қисмини — 1 миллион 300 минг сўмини қариндоши Абдували Солиевга "айлантириш" учун бериб юборади. Қолган 150 минг сўмни эса тирикчилиги учун ишлатади.

Шу денг, тадбиркор Мўйдинжон Каримов жуда "ишбилармон" чиқиб қолди. Дўппини чамбарак қилиб, кредитдан фойдаланиб юраверди-ю, лекин уни қайтаришни сира хаёлига келтирмади.

Бу орада банк ходимлари томонидан тадбиркор фаолияти текширилганда, қорамоллардан асар ҳам йўқлиги ошкор бўлиб қолди. Табиийки, бу ҳақда далолатнома тузилди. Шундай бўлса-да, 2001 йил 15 октябр куни кредитни қайтариш муддати уч ойга узайтирилди. Банк ходимларининг огоҳлантиришлари билан инсофга келдими, тадбиркор бир гал кредитни қайтаришни ўйлаб, 320 минг сўмни тўлади. Аммо ой билан кун бир-бирини қувалаб ўтаверди. Қарзни қайтаришнинг қўшимча муддатлари ҳам ҳаш-паш дегунча ўтиб кетди.

Энди тадбиркор банкдан олинган қарзнинг 20 фоиз устамаси билан 1 миллион 427 минг 300 сўм қарздор бўлиб қолди. Бунга Мўйидинжон Каримовнинг банк билан тузилган шартнома шартларини менсимасдан, бепарво қараганлиги, лафзсизлик сабаб бўлди. Мўйидинжон Каримов бундай лафзсизлик — тадбиркорнинг фазилати эмаслигини билarди-ю, лекин бунга амал қилмади.

Натижада унга нисбатан жиноий иш қўзғатилди ва бу иш жиноят ишлари бўйича Шаҳрихон туман судида Раҳматулла Узоқов раислигида кўриб чиқилди. Суд уни Жиноят Кодексининг 167-моддаси 3-қисми "А" банди билан айбли деб топди ва беш йилу олти ойга озодликдан маҳрум этиш жазосини белгилади. Аммо Президентимизнинг давлатимиз мустақиллигининг 10 йиллиги муносабати билан эълон қилган "Амнистия тўғрисида" Фармонига кўра жазодан озод этилди. Фақат жиноят орқасидан банкка етказилган зарар — 1 миллион 427 минг 900 сўм ундириб олинди.

Албатта, тадбиркор қонун ҳимоясида, лекин лафзсизлик қилиб, шартнома шартини бажармаган тадбиркор қонун олдида жавоб беради. Зотан, лафзсизлик — фазилат эмас.

Илҳомжон ЭГАМНАЗАРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

ЎЗИБЎЛАРЧИЛИК

УНДАН ҚАЧОН ХАЛОС БЎЛАМИЗ?

Saboq

Бирор-бир ташкилот, хўжалик ёки хусусий фирма билан ҳамкорлик қилишдан олдин уни яхшилаб синовдан ўтказиб, сўнгра ҳамкорлик қилиш мақсадида шартнома тузиш бугунги кунннинг муҳим вазифаларидан бири саналади. Чунки аксарият ҳолларда ана шу шартнома шартларига нотўғри амал қилиш оқибатида турли хил низолар келиб чиқаётганини таъкидлаш ўринлидир. Бу ҳол эса ўз навбатида ортиқча сансалорлик, корхоналарнинг иқтисодий ночор аҳволга тушиб қолиш ва ўз ишчиларига белгиланган маошларини вақтида тўлай олмаслик каби муаммоларни келтириб чиқармоқда.

Хўш, нима учун шундай?

Албатта, бунинг ўзига хос сабаблари кўп. Шулардан бири қайсидир томоннинг шартнома шартларини бажармаслиги оқибатида белгиланган пулнинг ўз вақтида тўламаганмаслиги билан изоҳланади. Тошкент шаҳар хўжалик судида кўрилаётган ишларнинг ҳам аксариятини ана шу ҳолат туфайли юзага келаётган низолар ташкил этади. Масалан, хўжалик судида "SHAN" хусусий фирмасининг жавобгар — "Бунёдкор савдо" шўъба корхонасидан 550.400 сўм ундириш тўғрисида ёзган даъво аризасини ҳам айнан шундай ҳаракат оқибати дейиш мумкин. Даъвогар даъво аризасида жавобгардан, 2001 йил 7 январдаги 4-сонли юридик хизмат кўрсатиш шартномасига асосан 320.000 сўмлик хизмат ҳақи, унинг тўлови кечиктирилганлиги учун 230.400 сўмлик устама, жами — 550.400 сўмни ундиришни сўраган. Аниқланишича, даъвогар жавобгарга ҳар ойда 50.000 сўмлик юридик хизмат кўрсатиши, жавобгар эса унинг ҳақини тўлаши лозим бўлган. Ушбу келишувга асосан даъвогар жавобгарга 2002 йилнинг январ ойигача 320.000 сўмлик юридик хизмат кўрсатган. Фуқаролик Кодексининг 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартлари ва қонун ҳужжатлари талабига мувофиқ лозим даражада бажарилиши керак. Мазкур Кодекснинг 705-моддасига кўра эса буюртмачи ўзига кўрсатилган хизмат ҳақини шартномада кўрсатилган муддатда тўлаши шарт. "SHAN" хусусий фирмаси билан "Бунёдкор савдо" шўъба корхонаси ўртасида тузилган шартноманинг 4.1-бандига кўра, жавобгар кўрсатиладиган юридик хизмат ҳақини ҳар чоракда ойнинг биринчи ўн кунлигидан кечиктирмай тўлаши лозим бўлган. Аммо жавобгар шартнома мажбуриятини лозим даражада бажармаган ҳолда 2002 йилнинг январ-июн ойлари учун кўрсатилган 320.000 сўмлик хизмат ҳақини тўламаган.

Хуллас Фуқаролик Кодексининг 324-моддасига асосан қарздор мажбуриятини тўлиқ ёки лозим даражада бажармагани туфайли кредиторга етказилган зарарни тўлаши шарт. Лекин даъвогар олиниши лозим бўлган устама суммасини тўғри ҳисоблаган бўлса-да, дебиторлик қарзини ундириш чорасини ўз вақтида кўрмаган (яъни 180 кунга кечиктирган). Ваҳоланки, Фуқаролик Кодексининг 335-моддасига кўра, агар кредитор қасддан ёки эҳтиётсизлик туфайли мажбуриятни бажариш мумкин бўлмаслиги юз бериши ёки бажармаслиги туфайли етказилган миқдорнинг кўпайишига кўмаклашган бўлса, шунингдек, кредитор мажбуриятни бажармасликдан етказилган зарарни камайтириш чораларини қасддан ёки эҳтиётсизлик туфайли кўрмаган бўлса, суд ишни ҳолатига қараб тўланадиган ҳақ миқдорини камайтириш ёки кредиторга ҳақ тўлашни батамом рад этишга ҳақлидир. Суд шундан келиб чиқиб, даъвогар — "SHAN" фирмаси ҳисобига жавобгар — "Бунёдкор савдо" шўъба корхонасидан 320.000 сўмлик асосий қарз, 160.000 сўмлик устама, 16.512 сўмлик давлат божи ва 2.00 сўмлик почта харажатларини ундириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқарди.

Албатта, даъвогарнинг даъво талаблари қондирилди.

Аммо кишини бошқа бир масала ўйлантиради.

Хўш, юқорида фикр юритилган низо судга қадар етиб келмаслиги ҳам мумкин эдими?

Албатта, мумкин эди.

Хўш, унда бу низо нега рўй берди? Унинг сабаблари нима билан изоҳланади?

Энг аввало, шуни таъкидлаш жоизки, бугунги кунда фаолият юритаётган ҳар бир юридик шахс амалдаги қонун ва меъёрий ҳужжатларни яхши билиши, шунингдек, уларга оғишмай амал қилиши лозим.

Бундай дейишимизнинг сабаби шундаки, бугунги кунда судларда кўрилаётган аксарият низоли ишларнинг бош сабаби — ана шу қонунларга тўғри амал қилмаслик билан изоҳланади.

Бу масаланинг иккинчи бир сабаби ҳам йўқ эмас. Яъни хўжалик юритувчи субъектларда ҳуқуқшунос кадрларнинг етишмаслиги ҳам турли хил маммоларни келтириб чиқараётгани сир эмас.

Кези келганда яна шуни айтиш ераккки, баъзи корхона раҳбарлари ҳуқуқшунос кадрлар ишига эътиборсиз, совуққонлик билан қараш ҳоллари учрайди.

Бунинг оқибатида эса нафақат турли низолар келиб чиқади, балки корхона ёки ташкилот инқироз ёқасига бориб қолиши ҳам ҳеч гап эмас.

Бундан келиб чиқадиган хулоса шуки, бугун халқимиз ҳуқуқий демократик жамият барпо этаётган экан, энг аввало, қонун кучига ишонган, унга таяниб фаолият юритган кишининг қўли ҳамиша баланд келади.

Бу — исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир.

Собиржон ХОЛБОЕВ,
ҳуқуқшунос

СУРХОНДАРЁ

Adliya tizimi

Вилоят монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш бошқармаси томонидан "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида"ги Қонуннинг 11-моддаси талабларига зид равишда Назорат қилувчи органлар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг вилоят ҳудудий комиссияси томонидан белгиланган текшириш муддатлари бузилаётганлиги ҳолатлари мавжудлиги аниқланди. Жумладан? бошқармага Кенгашнинг вилоят комиссияси томонидан "Термиз" УЧМХСБга қарашли 14-сонли дўконда фуқаро М.Мўминқулованинг шикояти бўйича шу йилнинг январ ойида қисқа муддатли текшириш ўтказишга рухсат берилган. Лекин аслида текшириш муддати бузилгани ҳолда шу йил 25 февралда ўтказилган.

Вилоят табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси ходимлари томонидан режа асосида Жарқўрғон туманидаги "Руслан" ОТХЖда текшириш ўтказилган. Шу йилнинг 22 май куни жамият механиги У. Холмирзаевга нисбатан МЖТКнинг 86-моддаси билан жаримага тортиш ҳақида қарор қабул қилинган. Аммо қарорни қабул қилишда МЖТК нинг 308-моддаси талабларига зид равишда ишни кўриб чиқиш баённомаси юритилмаган.

Вилоят Давлат санитария эпидемиология назорат маркази томонидан мувофиқлаштирвчи Кенгашнинг кўрсатмасига биноан бош врачнинг шу йил 10 март куни 61С-сонли буйруғи билан бўлим бошлиғи Н.Эшниёзов ва врач Тангировларга Термиз шаҳрида жойлашган "Марҳамат" хусусий дорихонасининг текширилиши юклатилган. Бироқ дорихонани текширишда, ноқонуний равишда Термиз шаҳар ДСЭНМ врачи Х.Хушвақтов ҳам қатнашган ва бош врачнинг 29 март кунидаги 49-сонли қарори билан "Марҳамат" фирмаси бошлиғи А.Менглиев МЖТК нинг 53-моддаси билан 10290 сўм жаримага тортилган.

ТАДБИРКОР ТАЛАБИ

МУДРОҚДАГИ РАҲБАРЛАРНИНГ УЙҚУСИНИ ҚОЧИРДИ

Rahbarlik mas`uliyati

Раҳбарлик, лавозим инъом эмас, балки масъулият эканлиги ҳақида кўп гапирилади. Мамлакатимиз мустақиллиги ҳар бир катта-кичик раҳбар зиммасига янада катта вазифаларни юклади. Бунинг устига бугун даврнинг ўзи раҳбарлардан чуқур билимдонлик, ишчанлик ва ташаббускорлик, ташкилотчилик ва омилкорликни талаб этилмоқда. Юртбошимиз таъбири билан айтганда, **бугунги кунда раҳбарларнинг, етакчиларнинг уйғониши, юртимизни обод этиш турмушимизни озгина бўлса ҳам енгил қилиш учун фидойилик кўрсатиши, жон куйдириши жуда муҳимдир.**

Шу билан бирга амалдаги қонунлар ва ҳукуматимизнинг қарорларида раҳбар шахслар масъулиятини ошириш масаласи алоҳида қайд этилди. Жумладан, **"Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида"**ги Қонунда ҳар бир раҳбарнинг фуқаролар мурожаатини ўз вақтида, яна ҳам аниқроғи, бир ой муддат ичида кўриш чиқиш, ушбу қонун кўрсатмалари бажарилмаганда, жиноий жавобгарликкача тортилиши мумкинлиги уқдирилади.

Табиийки, истиқлол шарофати билан бугунги кунда раҳбарлик идораларига мурожаат этувчиларнинг аксарият қисмини тадбиркорлар ташкил қилади. Зотан, кичик ва ўрта тадкбиркорликни ривожлантириш жараёни юртимиз равнақини белгиловчи муҳим омиллардан бирига айланганлиги сир эмас. Шунга қарамасдан, жойларда тараққиётнинг бу зарурий йўналишини тўла англаб етмаётган ёхуд кўр-кўрона тўрачилик, таъмагирлик йўли билан фуқаролар аризалари кўрилишини пайсалга солаётган раҳбарлар ҳам учраб туради.

Нукус туман ҳокимлиги канцелярия бошлиғи М.Пирназаров ва ҳокимлик бўлими мудири О.Ибрагимовлар тадбиркорлик субъектлари мурожаатларига мана шундай совуқ назар билан қарашди. Натижада жиноят ишлари бўйича Нукус туман суди қарори билан ҳар иккала мансабдор шахс маъмурий жавобгарликка тортилди. Ҳокимлик бўлим мудири С.Ибрагимов эгаллаб турган лавозимидан озод этилди.

Афсуски, тадбиркорлар шикоятларига эътиборсизлик билан қараш ҳолатлари ҳудуднинг бошқа туманларида ҳам рўй бермоқда. Айнан мана шундай совуққонлик туфайли Бўзатов туман ҳокимлиги бўлим мудири ўз вазифасидан четлатилди. Чимбой туман ҳокимлиги бўлим мудири К.Давлетов, бўлим мутахассиси С.Арзимов, туман статистика бўлиб бошлиғи Т.Утепбергенов, Тахиатош шаҳар ҳокимлиги бош меъмори Е.Худойбергенов, Тўрткўл туман ҳокимлиги бош меъмори М.Жуманиёзовларга ҳам суд қарори билан фуқаролар аризаларини ҳал этишда қонун талабларига амал қилмаганликлари учун тегишлича маъмурий жазо чоралари қўлланилди.

"Вилоятлар, туманлар ва шаҳарлар (туманга бўйсунадиган шаҳарлардан), шунингдек, шаҳар таркибига кирувчи туманлардан ташқари, ҳокимлар бошчилик қиладиган халқ депутатлари кенгашлари ҳокимиятнинг вакиллик идоралари бўлиб, улар давлат ва фуқароларнинг манфаатларини кўзлаб ўз ваколатларига тааллуқли масалаларни ҳал этадилар". Конституциямизнинг 99-моддасида таъкидланган ушбу масалалар қонуний ҳал этилмаган жойда эса, бирор бир хижиллик юз бериши аниқ. Ва юз берди ҳам. Тадбиркор талаби ва Адлия вазирлиги тақдимномалари замон талабларидан бехабар бўлган мудроқдаги раҳбарларнинг уйқусини очиб қўйди.

Ўз мухбиримиз

СУД ҚАРОРИ ВА ЖАВОБГАРЛИК

Бош қомусимиз бўлган Конституциямизнинг 44-моддасида ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат идоралари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи кафолатланган. Бу қоида ўз навбатида дунёвий давлатда одил судловнинг мақсад ва вазифаларини белгилаб беради. Ушбу мақсад ва вазифаларни амалга ошириш жараёнида суд бир қанча қарор чиқаради. Айни шу қарорлар одил судловнинг сифатини белгилайди. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, суд қарорлари ижро этилиши билан аҳамиятли ва қонуний кучга эга. Қонунчиликда суд қарорларини ижро этиш билан боғлиқ бўлган ҳуқуқий институтлар фаолияти йўлга қўйилган бўлиб, унда суд қарорини бажармаганлик учун жиноий жавбгарлик масаласи алоҳида ўрин тутади.

Жиноят Кодексининг 232-моддасида суд қарорини бажармаганлик учун жиноий жавобгарлик чораси белгиланган. Унда қайд этилишича, мансабдор шахснинг суд ёки судьянинг ҳукми, ҳал қилув қарори, ажрими ёки қарорини қасддан бажармаслиги ёхуд уларнинг бажарилишига тўсқинлик қилиши жиноят деб баҳоланиб, энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Объектив томондан суд қарорини бажармаслик жинояти мансабдор шахснинг суд ёки судьянинг ҳукми, ҳал қилув қарори, ажрими ёки қарорини қасддан бажармаслик ва уларнинг бажарилишига тўсқинлик қилиш кўринишдаги ҳаракатда (ҳаракатсизликда) ўз ифодасини топади.

Биринчи кўринишда шахс жинояти ҳаракатсизликда ифодаланади. Қилмишни жиноят деб баҳолаш учун суд қарори қонуний кучга кирган бўлиши, шунингдек, унинг ижро этиш муддати бирор асос туфайли тўхтатиб турилган бўлмаслиги ва айни вақтда мансабдор шахс зиммасида суд қарорини ижро этиш мажбурияти суд қарори мазмунидан англашилиб туриши ёки қонунда белгиланган бўлиши талаб этилади. Агар суд қарори қонуний кучга кирмаган, унинг ижроси тўхтатиб қўйилган, ижро этиш мажбурияти мансабдор шахс зиммасига юклатилган бўлмаса, жиноят аломатлари йўқ деб ҳисобланади.

Суд қарорини бажармаслик мансабдор шахснинг суст ҳаракатида ҳам (ҳаракатсизлигида) ўз ифодасини топади. Масалан, банкрот деб топилган корхонани тугатиш билан боғлиқ хўжалик суди томонидан белгиланган юридик ҳаракатларни тугатиш ишида ишончлик шахс сифатида тасдиқланган мансабдор шахс томонидан бажарилмаса ёки бажарилишига тўсқинлик қилинса, бу суд қарорини бажармаслик деб баҳоланиб, Жиноят Кодексининг 232-моддаси бўйича жиноий жавобгарлик масаласини кўриш учун асос бўлади.

Суд қарорининг бажарилишига тўсқинлик қилишда мансабдор шахснинг қилмиши фаол тус олади. Биринчи ҳолатдан фарқли ўлароқ, мансабдор шахс суд қарорини бажарилишида қийинчиликлар юзага келиши учун турли ҳаракатларни қасддан амалга оширади. Бу ҳаракатлар суд қарорини йўқотиш, ўз вақтида тегишли маъмурий бўлинмаларга ўтказмаслик ва бошқаларда ўз ифодасини топиши мумкин.

Шахснинг ҳаракати (ҳаракатсизлиги)га баҳо беришда мансабдор шахсга нисбатан четдан бошқа шахслар томонидан руҳий ёки жисмоний таъсирга ҳам эътиборни қаратиш лозим. Чунки мансабдор шахсга четдан руҳий ва жисмоний таъсир қилингани натижасида Жиноят Кодексининг 232-моддасида кўзда тутилган жиноят содир этилган бўлса, мансабдор шахсга нисбатан жиноий жавобгарлик масаласини кўришда енгиллаштирувчи ҳолатларни қўллаш ёки умуман жиноий жавобгарликдан озод этиш лозим бўлади. Мансабдор шахснинг суд қарорини бажармаслиги ўз мансабига совуққонлик билан қараши ёки ҳокимият ҳаракатсизлиги деб баҳоланиши мумкин эмас. Чунки мансабга совуққонлик билан қараш ва ҳокимият ҳаракатсизлиги бошқарув муносабатлари билан узвий боғлиқ деб талқин этилади. Суд қарорини бажармаслик эса одил судлов билан боғлиқ муносабатлар сирасига киради.

Суд ёки судья ҳукми, ажрими ёки қарорини мансабдор шахснинг бажармаслиги ёки ўз вақтида бажарилишига қаршилик кўрсатиш таҳлил этилаётган жиноятнинг тамомланган деб топилишига асос бўлади.

Суд қарорини бажармаслик жинояти субъектив томондан қасддан содир этилади. Шахснинг қилмишида қасд шаклидаги айбнинг мавжуд бўлиши уни жиноий жавобгарликка тортиш учун асос бўладиган мезонлардан биридир.

Суд қарорини бажармаслик жиноятининг субъекти корхона, муассаса, ташкилот раҳбарлари, жазони бошқа ҳуқуқий таъсир чораларини амалга оширилишини назорат қиладиган ва бажарадиган муассаса ходимларидир.

Албатта, бирор шахс мансабдор шахс деб эътироф этилиши учун, тегишли тартибда лавозимга қўйилган ва расмийлаштирилган бўлиши лозим.

Энди жиноятнинг мақсади хусусида фикр юритадиган бўлсак, ғараз, таъмагирлик, адоват кабилар жиноятнинг субъектив томони факультатив белгиларини ташкил этиш мумкин. Бу ҳол жиноятни тасниф қилишда ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлмай, балки жиноий жазо белгиланаётган вақтда у ёки бу даражада таъсир этиши мумкин.

Шу ўринда савол туғилади: мансабдор шахс икки ёки ундан ортиқ суд қарорини бажармаса, унга қандай жиноий жазо қўлланилади? Бу саволга жавоб бериш учун Жиноят кодексининг 32-моддаси 3-қисмига мурожаат этиш лозим. Гарчи икки ёки ундан ортиқ суд қарори бажарилмаган бўлса-да, жиноий қилмишлар бир жиноят таркибини ташкил этганлиги учун такроран эмас, балки давомли жиноят деб топилади.

Хулоса қиладиган бўлсак, қонун ва адолат устуворлигини таъминлашда суд қарорининг ижроси муҳим аҳамият касб этади. Шу боис суд қарорини ижро этиш давлат идоралари ва мансабдор шахслар учун мажбурийдир.

Жамшид РАҲМОН, Турсунали СУВОНОВ

Huquqiy ma`rifat

Азалдан шу нарса маълумки, амалдаги қонунчилик, унинг моҳиятини яхши билган киши, жиноятга қўл уришдан чўчийди. Нега деганда, у ўзининг ҳар бир нотўғри қадами қандай оқибатларга олиб келишини олдиндан тасаввур қилади. Бу ҳақда фикр юритишдан муддао шуки, биз амалдаги қонунлар моҳиятини нечоғлик чуқур билсак, қонун асосида яшашни ўргансак, ҳаётимиз шунчалик тинч ва хотиржам кечади.

Қуйида ана шундай мавзулардан бири — жиноятдан ихтиёрий қайтиш хусусида фикр юритилади.

ЖИНОЯТДАН ИХТИЁРИЙ ҚАЙТИШ

Маълумки, жиноят қонунчилигида ниҳоясига етган жиноятлар билан бирга ҳали тугалланмаган жиноятлар ҳам учрайди. Ана шундай жиноят босқичларидан бири бу жиноятдан ихтиёрий қайтиш ҳисобланади.

Шу ўринда табиий савол туғилади: хўш, жиноятдан ихтиёрий қайтиш нима? Унинг моҳияти нима билан изоҳланади?

Аввало шуни таъкидлаш жоизки, Жиноят Кодексининг 26-моддасида қайд этилганидек, шахс жиноятга тайёргарлик кўриш ҳаракатларини охирига етказиш мумкинлигини англаган ҳолда тўхтатса, шунингдек, жиноий оқибат келиб чиқиши мумкинлигини англаган ҳолда, шундай оқибат келиб чиқишининг олдини олса, жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш деб топилади.

Бундан ташқари, мазкур модданинг учинчи қисмига кўра, жиноятни охирига етказишдан ихтиёрий қайтган шахс, агар амалда содир этган қилмишида бошқа жиноят таркибининг барча аломатлари бўлса, Жиноят Кодекси бўйича жавобгарликка тортилади.

Шунингдек, жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтишнинг қонундаги мазмуни, жиноят ҳуқуқи назарияси ва суд амалиётида қўлланилишини эътиборга олиб уни:

— жиноятдан ўз ихтиёри билан қайтганлиги;

— жиноятдан қайтганлигининг қатъийлиги белгилари билан ифодалаш мумкин.

Қисқаси, жиноят ихтиёрий қайтиши учун шахс жиноятни охирига етказиш учун тўла имкониятга эга эканлигини англаган ҳолда жиноий фаолиятини тўхтатган бўлиши керак. Агар жиноят айбдорнинг ўзига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра охирига етмай қолган ва жиноий фаолиятни давом эттириш хавфи бўлса, ихтиёрий қайтиш деб ҳисобланади. Лекин бундай ҳолда шахс жавобгарликдан озод этилмайди.

Ҳаётда шундай вазиятлар ҳам учрайдики, шахс ўзига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра, жиноий фаолиятини тўхтатади. Бироқ бу жиноятдан ихтиёрий қайтиш ҳисобланмайди. Масалан, ўғирликка қўл уриш ниятида бўлган кимса сейф қулфини ўта мураккаб бўлгани учун очолмайди. Натижада у қора ниятини амалга оширолмайди. Бу эса, ўз навбатида жиноятга суиқасд қилиш деб ҳисобланади.

Бундан ташқари, биринчи ҳаракати туфайли жиноятни содир эта олмаган, сўнгра эса бу жиноий ҳаракатга қайта қўл урмаслик ҳам жиноятдан ихтиёрий қайтиш ҳисобланмайди. Масалан, бирон-бир киши қасддан одам ўлдириш ниятида унга қарата ўқ узади. Аммо жабрланувчи ўлмай қолади, айбдор иккинчи маротаба ўқ узмайди. Бундай ҳолатларда содир қилинган қилмиш қасддан одам ўлдиришга суиқасд деб баҳоланади.

Аввало, жиноятдан ихтиёрий қайтиш қатъий бўлиши керак. Тамом бўлган суиқасд эса шахс жиноятни охирига етказиш учун барча ҳаракатларини қилади, аммо ўзига боғлиқ бўлган сабабларга кўра, жиноятни охирига етказишга вақт қолмайди. Тамом бўлган суиқасд қилмиш ва оқибат ўртасидаги вақт мобайнида шахс ўз ҳаракатларини назорат қилиш ва бошқариш имкониятига эга бўлади. Бошқача айтганда, шахс ўз ҳаракатларини ривожланишига таъсир эта олади. Бунга мисол сифатида қуйидаги воқеани келтириш мумкин. Масалан, ўзганинг мулкини нобуд қилиш мақсадида унга ўт қўйган шахс ўша заҳотиёқ оловни ўчириш имкониятига эга бўлади. Демак, мулкка ўт қўйган шахс ўз ихтиёри билан мулк нобуд бўлмасдан ўтни ўчирса, бу жиноятдан ихтиёрий қайтиш, деб ҳисбланиши мумкин.

Шу билан бирга жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтишнинг сабаби турлича бўлиши мумкин. Яъни қилмишига чин кўнгилдан пушаймон бўлиш, жабрланувчига раҳм қилиш, ўз бошига мусибат тушиб қолишдан қўрқиш ва бошқалар. Бундай олиб қараганда, жиноятдан ихтиёрий қайтиш кўпчилик ҳолларда чин кўнгилдан англаб инкор этилади. Яъни ташқи таъсирсиз ички ният, ҳис-туйғу туфайли пайдо бўлади. Чунки бундай вазиятда шахснинг жиноят содир қилишга иштиёқи бор бўлишига қарамай у жиноят йўлига киришдан ақл-идроки туфайли қайтиши асосий аҳамият касб этади. Жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш деярли барча ҳолларда жиноий ҳуқуққа хилоф хатти-ҳаракатига, зўрликка, куч ишлатишга норози муносабатда бўлувчи ва ўзининг виждони олдида инсонпарварлик жиҳатидан жавоб берувчи шахсларга хос хусусиятдир.

Хулоса сифатида айтадиган бўлсак, жиноят содир этишдан ихтиёрий равишда қайтиш сабабларининг ташқи ва ички белгиларига асосий эътиборни қаратиш лозим.

Зеро, ҳар бир хавфли қилмиш, ҳуқуқбузарлик орқасида жавобгарлик масаласи ётганини унутмаслик керак.

Оқил ҲОТАМБОЕВ

Пиру бадавлатлик
Сурат муаллифи: Шавкат АКРОМОВ

Ajab savdolar

ЛОТОРЕЯ ЎЙНАШ МАЖБУРИЙМИ?

Одамзот ҳар доим омад ва мўъжизага ишониб келган. Ана шу хусусият лоторея ўйинини келтириб чиқарган бўлса, ажаб эмас. Юртдошларимиз орасида ҳам лоторея ишқибозлари кўпчиликни ташкил этади. Айримлари уни ўйнагани етмагандай коллекция тарзида тўплайди. Ҳатто ўзи яшаётган уйини лоторея музейига айлантирганлар ҳам йўқ эмас.

Шу билан бирга бу даҳмаза ўйиндан зада ва аламзада бўлганлар, "лоторея" сўзини эшитса таъби тирриқ бўладиганлар ҳам бисёр.

Урганч шаҳар халқ таълими бўлимининг 30 га яқин мактаблари муаллимлари ҳамда кўпдан-кўп боғча массасалари ходимлари охирги тоифадагилар сирасига киради. Бу ерда иш шу даражага етганки, "лоторея" деганда лабига учуқ тошадиганлар сони кун сайин кўпайиб бормоқда. Ютуқ чиқмагандир-да, десангиз адашасиз. Гап шундаки, Урганчда маош олувчиларга лоторея чипталарини қўшиб бериш "урф" бўлган. Ана шу антиқа "кашфиёт" натижасида шаҳардаги ўқитувчи ва боғча ходимларининг ҳар ойлик маошидан турли лоторея чипталари учун муайян миқдордаги маблағ чегириб қолинади. Яқинда, урганчлик муаллим-тарбиячиларга узоқ танаффусдан сўнг бир йўла уч ойлик маош ҳажмида пул тарқатилди. Уни тарқатиш чоғида кимларгадир бир ярим минг, аллакимга минг, яна бировга эса беш юз сўмлик турли хил лоторея чипталари қўшиб берилди. Аслида лотореянинг харид қилмаслик - - ҳар кимнинг кўнгил иши. Уни маош ҳисоби{д}ан беришаётганида рад этиш ҳам мумкин. Бироқ бу айтишгагина осон. Аниқроқ айтсак, ходимлар турли таъна-дашном ва тазйиқларга дучор бўлмаслик учун ғазначи "ёшулли"ларнинг гапини ерда қолдиришмайди. Шу тариқа маошнинг бир қисми ой сайин лоторея хариди учун "оқиб" кетаверади. Ютуқнинг яқинига ҳам йўламайдиган бундай чипталар ва бошқа турфа чегирмалар учун "ихтиёрий" тарзда оқизмай-томизмай қўш-қўллаб пул тўлаш Урганчда аллақачон одат тусини олган ва анча-мунча "оммавийлашиб" ҳам кетган. Бу "кашфиёт" ҳозирда тиббиёт ходимлари, нафақахўрлар, тадбиркорлар, ишчи-хизматчиларга имижимида тадбиқ этилмоқда.

— Мамлакатимиз мактаб ўқувчиларининг "Умид ниҳоллар" спорт мусобақалари финал беллашувлари келгуси йили вилоятимизда ўтказилишидан ниҳоятда мамнун бўлдик, — дейди устоз муаллимлардан бири. — Шу боис спартакиадани моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш ниятида чиқарилган "Умид ниҳоллари" спорт лотореясини жон-дилимиз билан сотиб олдик. Лекин, ҳар нарсанинг ҳам ўз меъёри бор. Маош олиш чоғида ҳар гал қўлингга чипта тутқазаверишса, хунобинг ошар экан. Мана, бир неча йилдирки, мактабимизда ойлик маошини чегириш учун ҳар ойда бир баҳонани ўйлаб топишади.

Очиғини айтганда, ушбу масалада аниқ бировни айблаш имкони йўқ. Бунинг сабаби шундаки, лоторея чипталарини "ёшулли"ларнинг кўрсатмасига асосан банк муассасалари маош ҳисобидан сотувга йўллайди, жойлардаги ғазначилар эса уни ишловчиларга "ихтиёрий" равишда тарқатади. Бир сўз билан айтганда, шикоятга ҳам, нолишга ҳам ўрин йўқ. Лекин шу ўринда бир мулоҳазани айтиб ўтиш жоиз: бу ҳолга қонун нима дейди? Наҳотки, лоторея ўйнаш мажбурий бўлса?

Ўйлаймизки, мутасаддилар "ихтиёрий" муросасозлик ортидаги қонунбузарликларга қонуний баҳо беришади. Бу — урганчликлар умиди.

Абдулла СОБИРОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Mitti maslahat

Рукн учун масъул: ҳуқуқшунос Т. ҚОРЁҒДИЕВ

МАҲКУМЛАР ОИЛА ҚУРИШИ МУМКИНМИ?

Ҳаётда инсон турли хил вазиятларга тушиши мумкин. Бошқача айтганда,бахт ҳам, бахтсизлик ҳам ҳамиша инсон билан бирга яшайди. Шунинг учун киши яхшиликка кўп ҳам севинмаслиги, ёмонликдан қаттиқ куюнмаслиги керак.

Энди асл муддаога ўтадиган бўлсак, бугунги кунда маҳкумлар билан ҳам никоҳга кириш ҳоллари учрамоқда. Албатта, бунинг ўзига хос бир қатор мураккаб жиҳатлари бўлгани учун қуйида у ҳақида батафсил тўхталиб ўтмоқчимиз.

Аввало шуни айтиш жоизки, Оила Кодексининг 217-моддасига кўра, тергов изоляторларида, озодликдан маҳрум этиш тариқасидаги жазони ижро этувчи муассасаларда сақланаётган шахслар билан тузиладиган никоҳни қайд этиш ушбу муассаса жойлашган жойдаги фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш идораларида қонунда белгиланган тартибда амалга оширилади. Бундан ташқари, бу ҳолатга ойдинлик киритадиган иккинчи бир ҳуқуқий ҳужжат — Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 12 апрелдаги 171-сонли қарори 1-иловаси билан тасдиқланган "Фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш қоидалари" ҳисобланади.

Яна шуни қайд этиш жоизки, юқорида кўрсатиб ўтилган шахслар билан никоҳни қайд этишда иши терговда бўлган ёки судланувчи шахс қайси идора ҳисобида турган бўлса, ўша идоранинг ёзма розилиги талаб қилинади. Аслини айтганда, ҳаётда бундай никоҳни қайд этишни сўраб, одатда иши терговда ёки судда бўлган, айбланувчи, судланувчи ёки маҳкум шахс билан никоҳга киришни хоҳлаган шахс мурожаат этади.

Маҳкум билан никоҳга кирувчи шахс никоҳга кириш ҳақидаги махсус аризанинг ўзига тегишли қисмини тўлдириб, ўзи доимий истиқомат қиладиган ёки жазони ижро этиш муассасаси жойлашган ҳудуддаги ФҲДЁ идорасига топширади. ФҲДЁ идораси масъул ходими эса ўз навбатида аризада келтирилган маълумотларни ариза берувчининг шахсини тасдиқловчи ҳужжат билан солиштиради ва қайд этилган маълумотларнинг ҳақиқийлиги ҳамда аризачининг имзосини тасдиқлагач, аризани эгасига қайтаради. Шундан сўнг никоҳга киришни хоҳловчи шахс бу аризани маҳкумга бериш учун қамоқхона муассасаси маъмуриятига топширади. Ўз навбатида қамоқхона маъмурияти никоҳга кириш ҳақидаги аризани олгач, уни тўлдириш учун маҳкумга тақдим этади. Қамоқхона маъмурияти тўлдирилган аризадаги маълумотларни маҳкумнинг шахсий йиғим жилдидаги маълумотлар билан солиштиради, уларнинг ҳақиқийлиги ва имзосини тасдиқлайди ҳамда аризани қамоқхона муассасаси жойлашган жойдаги ФҲДЁ идорасига юборади.

Маҳкум билан никоҳни қайд этиш ФҲДЁ идораси билан келишилган ҳолда жазони ижро этиш муассасаси маъмурияти томонидан белгиланган бинода никоҳга кирувчилар иштирокида амалга оширилади. Маҳкум билан никоҳга кирган шахсга ФҲДЁ идораси томонидан никоҳ гувоҳномаси берилади. Маҳкумнинг шахсий йиғма жилдидаги анкетасига ФҲДЁ идораси томонидан штамп босилади. Эр ёки хотиннинг фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган йили, ФҲДЁ идорасининг номи ва никоҳ тузилган сана ҳамда далолатнома ёзуви рақами ёзиб қўйилади. Шунингдек, судгача эҳтиёт чораси сифатида қамоқда ушлаб турилган шахслар билан никоҳни қайд этиш тергов ишини олиб бораётган мансабдор шахс ёки идора рухсати билан шу ҳудуддаги ФҲДЁ идораси томонидан тергов изолятори (қамоқхона)да амалга оширилади. Бундай вазиятда никоҳга кириш ҳақидаги ариза ва никоҳ қайд этилганлиги ҳақидаги далолатнома ёзувига қайд этишга рухсат берган мансабдор шахснинг имзоси қўйилади.

Қисқаси маҳкум ва тергов изоляторларида сақланаётган шахслар билан никоҳни қайд қилиш тартиби анчагина мураккаб бўлиб, у қатъий тартиб асосида амалга оширилади.

Muloqot

ТЎРТ САВОЛГА ТЎРТ ЖАВОБ

Одатда, ҳар бир газета ўз фаолиятини ўқувчиларнинг талаб-эҳтиёжи ва қизиқишларидан келиб чиқиб ташкил этади. Хусусан, таҳририятимизга ҳам ҳар кун газетхонлардан ўнлаб мактублар келади. Бу хатларнинг аксарияти ўқувчилардан келаётган саволлардан иборат. Наманган вилояти, Уйчи туманидаги "Олтин водий" жамияти ходими А. Обилов ҳам ўзини қизиқтирган саволларни йўллаб, уларга қонун нуқтаи назаридан жавоб беришимизни сўраган.

Қуйида газетхон саволларига ҳуқуқшунос С. Ниёзованинг жавобларини эътиборингизга ҳавола этамиз.

САВОЛ: ***— Маълумки, корхона таъсис этиш учун у тегишли тартибда давлат рўйхатидан ўтказилади. Бунда корхона Низоми (устави) қандай тартибда тақдим этилиши лозим?***

ЖАВОБ: —"Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"-ги Қонунга мувофиқ "Олтин водий" жамияти фақат туман ҳудудида фаолият юритаётган бўлса, унинг низоми туман ва шаҳар ҳокимликларига; хорижий давлатлар билан ҳамкорликда фаолият юритиш мўлжалланаётган бўлса вилоят адлия бошқармасига тақдим қилинади.

Бунинг учун якка тадбиркорлар қуйидаги ҳужжатларни тақдим этиши лозим:

- давлат рўйхатидан ўтказиш учун ариза ва 3х4 ўлчамдаги фотосурат;
- рўйхатдан ўтказиш йиғимининг тўланганлиги ҳақидаги банк ҳужжати;
- муҳр ва штамп эскизлари (уч нусхада) ҳамда паспорт.

Юридик шахслар эса қуйидаги олтита ҳужжатни тақдим этиши лозим:

- ариза;
- корхона таъсис ҳужжатларининг нотариал тасдиқланган икки асл нусхаси;
- тадбиркорлик субъектининг почта манзилини тасдиқловчи ҳужжат;
- рўйхатдан ўтказиш йиғимининг тўланганлиги ҳақидаги банк ҳужжати;
- фирма номи тўғрисидаги гувоҳнома;
- муҳр ва штамп эскизлари (уч нусхада).

Ариза берилган кундан эътиборан якка тартибдаги тадбиркорлар - кунда, юридик шахслар ва фермерлар - 12 кунда таъсис ҳужжатларини тўлиқ оладилар. Рўйхатдан ўтказиш бўлимига топшириладиган таъсис ҳужжатларини туман (шаҳар) товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси ёки консалтинг фермалари тайёрлаб бериши лозим.

САВОЛ: ***— Корхонанинг ишлаб чиқариш учун сарфлаган харажат суммаси дивиденд бўла оладими?***

ЖАВОБ: — Корхонанинг ишлаб чиқариш учун сарфлаган харажат суммаси дивиденди бўла олмайди. Чунки "Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Қонуннинг 53-моддасига мувофиқ дивиденд бу - фойданинг солиқлар ва мажбурий тўловлар тўлангани ҳамда қайта инвестиция амалга оширилгандан сўнг акциядорлар жамияти ихтиёрида қоладиган ва акциядорлар ўртасида тақсимланиши лозим бўлган қисмидир.

САВОЛ: ***— Корхона суд тартибида тугатилган бўлса-да, орадан бир неча йил ўтгач, худди шу корхона банкрот деб эълон қилинган. Аслида амалдаги қонунчилик бўйича қандай бўлиши лозим?***

ЖАВОБ: — Фуқаролик кодексининг 57-моддасида юридик шахснинг ночорлиги (банкротлиги) ҳақида сўз юритилган бўлиб, унда тижоратчи бўлган юридик шахс, давлат корхонасидан ташқари, шунингдек, матлубот кооперативи ёки ижтимоий фонд шаклида иш олиб бораётган юридик шахснинг кредиторлар талабларини қондиришга қурби етмаса, суднинг қарорига мувофиқ у ночор деб ҳисобланиши мумкинлиги белгилаб қўйилган.

Юридик шасхнинг банкрот деб ҳисобланиши унинг тугатилишига олиб келади. Чунки бу ҳолат "Банкротлик тўғрисида"ги Қонунда ҳам ўз ифодасини топган. Шунга асосан корхонанинг суд тартибда тугатилгандан кейин бир йилдан сўнг тугатилишини ноқонуний ҳаракат дейиш мумкин.

САВОЛ: ***— Агар қўшма корхонаси уставида томонларнинг Устав фондига белгиланган миқдорда қўйган улушлари тўғрисида бинад мавжуд бўлса, бу ҳолда Устав фонди шакллантирилган ҳисобланадими?***

ЖАВОБ: — Бу ҳолда Устав фонди шакллантирилган ҳисобланмайди. Чунки бунинг учун хорижий инвестициялардан келиб тушадиган даромад камида 30 фоизни ташкил қилиши керак.

Jahon tajribasi

ФРАНЦИЯ: СУД ТИЗИМИ

Жаҳоннинг ривожланган давлатларидан бири бўлган Францияда суд тизими ўзига хослиги билан алоҳида ажралиб туради. Бу ҳол аввало судларнинг иш фаолияти ва вазифаларига қараб ташкил этилганида кўринади. Мисол учун айтадиган бўлсак, Франция Олий Суди Президент ва бошқа йирик давлат идоралари бошлиқларининг қонунга хилоф равишда фаолият юритмаслигини назорат қилади. 1993 йилда ташкил этилган Республика судида асосан ҳукумат аъзоларининг мансабини суиистеъмол қилиши натижасида содир этган жиноятлар кўриб чиқилади. Эътиборли жиҳати шундаки, мазкур судлар Франция суд тизимининг таркибига кирмайди. Уларнинг ҳуқуқий мақомлари Конституция ва бошқа алоҳида қонун ҳужжатлари билан белгилаб қўйилган.

Франция суд тизими ҳақида гап борганда, уларнинг асосий тамойиллари ҳам тилга олинади. Чунки Франция судлари одил судловни бир неча тамойиллар асосида амалга оширади. Жумладан, коллегиаллик (одатда, бу суд таркиби бир неча нафар судьялардан иборат бўлади), профессионаллик (бунда судьялар ўз касбини пухта билиши ва иш тажрибаси юқори даражада бўлиш назарда тутилган), мустақиллик, бир неча кафолатлар билан таъминланганлик, бўйсунмаслик (маъмурий адлия тизимига боғлиқ эмаслик назарада тутилган), фуқаролик ва жиноий ишларни ҳеч бир ҳақ олмасдан (пул тўланмасдан) кўриш, суд олдида тенглик, бартарафлик, холислик, одиллик, оммавийлик (айрим ҳолатлардан ташқари), суд қарорларига нисбатан шикоят қилиш имкониятини мавжудлиги (Франция қонунчилигида баъзида кам аҳамиятли ишларда шикоят беришга йўл қўйилмаган) каби тамойиллар Франция судларининг фаолияти йўналишларини ташкил этади.

Франция суд тизими мазмун-моҳияти билан умумий юрисдикция ва маъмурий судларга бўлинади. Умумий юрисдикция судлари мамлакат суд тизимининг қуйи қисми кичик инстанция трибунали (кичик процесс) ҳисобланади. Бундай трибунал ҳар бир департамент марказида энг камида биттадан ташкил этилади. Баъзи ҳолларда кичик инстанция йирик ҳудудга эга бўлган кантонларда ҳам ташкил қилинишига йўл қўйилиши мумкин. Улар трибунал суд тизимининг қуйи суд инстанцияси сифатида жиноий ва фуқаровий ишларни кўради. Аниқроқ қилиб айтганда, улар асосан 2 ойгача озодликдан маҳрум қилиш ва 20 минг франкгача жарима тўланадиган ишлар билан шуғулланади. Шунингдек, уларга баъзи нотариал ишларни ҳам кўриш ваколати берилган.

Бу суд жиноий ишларни кўриш мобайнида трибунал суд деб номланиб, трибунал аъзолари 3 йил муддатга тайинланадиган магистратлардан иборат. Магистратлар ишларни алоҳида тартибда якка ўзлари кўриб чиқади.

Умумий юрисдикция суд тизимининг кейингиси катта трибунал инстанция (катта процес)си ҳисобланади. Улар ҳар бир департаментда, камида биттадан ташкил этилиб, фуқаролик, оилавий ва жиноий ишларни кўришга ихтисосланган. Жиноий ишни кўриш давомида ахлоқ тузатиш трибунали ҳам фаолият юритади. Ушбу трибуналда фуқаролик ишлари ва ахлоқ тузатиш палаталари ҳам мавжуд. Аксарият ҳолатларда бу каби трибуналларда ишлар коллегиал, яъни 3 нафар судья таркибида кўриб чиқилади. Шунингдек, баъзи бир белгиланган ишлар якка судья томонидан ҳам кўрилиши мумкин. Худди шу инстанция судида 3 йил муддатга тайинланган тергов ишини юритувчи судьялар фаолият юритишади. Улар асосан бир мунча мураккаб ва муҳим аҳамиятга молик бўлган ишлар бўйича тергов ишларини олиб боради. Кам аҳамиятли бўлган ишларни юритишда эса тергов полиция томонидан ўтказилади.

Беш йилдан ортиқ муддатга қамоқ жазосига тортилиши назарда тутилган ишлар деярли ҳар бир департаментда мавжуд бўлган ассизлар (холислар) суди томонидан кўрилади. Бу суд ўзига ўта тажрибали уч нафар судьяни, яъни катта трибунал инстанция ёки апелляция инстанциясида ишлайдиган судьялар, суд раиси (раис, албатта, апелляция инстанциясининг аъзоси бўлиши лозим) ва иккита ассесорлар ҳамда тўққизта ассиз (маслаҳатчилар назарда тутилган)дан иборат холисларни ўз таркибига жамлаган.

Ассиз (маслаҳатчи)ларга нисбатан бир неча талаблар мавжуд бўлиб, улар ўз истиқомат қиладиган департаментда яшайдиган, 23 ёшга тўлган, француз тилида ёзиш ва ўқишни биладиган фуқаролар танлаб олинади. Ассизларга хос бўлган яна бир хусусият шундан иборатки, улар маъмурий ҳамда бошқа давлат идораларининг бирида хизмат қилмаслиги ва судланмаган бўлиши лозим.

Ассизлар суди асосан сессияли (танаффусли) тартибда иш юритади. Ҳар бир сессия бошланмасдан олдин қуръа ташлаш йўли билан ассизлар танлаб олиниб, танлаб олинганлари ишда иштирок этиши шарт ҳисобланади.

Франция судларининг ўзига хос муҳим хусусиятлардан бири мамлакатда турли ихтисослашган судларнинг фаолият юритишидир.

Масалан, махсус жиноят ишлари бўйича судда асосан жиноят ишлари кўрилади. Ишни кўриш давомида иш ҳажмининг катталиги инобатга олиниб, катта инстанция трибунал судларида кўриш учун юборилиши мумкин. Фуқаролик ишлар бўйича махсус судлар таркибида савдо ва тижорат судлари ҳам ташкил этилган.

Меҳнат низолари бўйича ишларни алоҳида кенгаш кўриб чиқади. Худди шу тартибда қишлоқ хўжалик ерлари бўйича келиб чиқадиган низоли масалаларни ҳал қиладиган ижара (аренда) трибунал ташкил қилинган бўлиб, унда кичик инстанция трибуналнинг судьяси иштирок этиб, суд процессига раисликни амалга оширади.

Умумий юрисдикция судларининг охиргиси апелляция судлари ҳисобланади. Асосан апелляция судлари ҳар икки ёки тўртагача бўлган департаментлар учун биттадан ташкил қилиниши мумкин. Ушбу суд инстанция тизими (таркиби)да махсус палаталар иш юритади. (масалан, Парижнинг апелляция судида 25 тагача палаталар мавжуд). Аппеляция суди ишларни кўришда қарорни коллегиал тартибда қабул қилади.

Умумий юрисдикция судлари тизимида кассация суди (кассация инстанция) энг юқори суд инстанцияси ҳисобланиб, етакчи ўринни эгаллайди. Ушбу суд инстанциясида бешта фуқаролик ва битта жиноят ишлари бўйича палаталар ташкил этилган. Кассация суди қабул қилган қарорлари юзасидан келиб тушган шикоят ёки қарор кассация суди Пленуми томонидан кўриб чиқилади.

Франция суд тизимида маъмурий суд фаолият кўрсатади. Бу суд адлия идорасининг бир тармоғи ҳисобланади ва асосан улар раҳбарлардан ташкил топган (уларнинг таркибида магистратлар ташкил этилмаган).

Маъмурий судлар нафақат маъмурий ишларни ҳал қилади, балки баъзи бир келишмовчиликлар бўйича ҳам юридик хулосани беради. Ушбу тизимнинг энг қуйи бўғини ҳудудий маъмурий судлар, ўрта бўғин маъмурий апелляция ва энг юқори бўғини эса махсус давлат кенгашидан иборат.

Хулоса сифатида айтсак, Франция суд тизими барча судларнинг ихтисослаштирилгани билан ажралиб туради. Судларнинг ихтисослаштирилгани ишларни тез кўриб чиқиш, адолатли қарор чиқариш ва одил судловни қарор топтиришга хизмат қилади.

Зокиржон БАРНОЕВ,
Ғолиб ЛАТИПОВ

ТОРОЗИ ПАЛЛАСИ

унга гуноҳга яраша тош қўйилди

Фарзандга қўйилган ҳар бир исм замирида ота-онанинг эзгу нияти мужассам бўлади. Ота-она яратганнинг иноятига шукрона айтиб, унга Худойберди, дея исм танлашганди. Аммо ўша пайтда ҳалол-покиза умр, яхши феъл-атвор тилашмаган экани, Худойбердининг қирққа кирмай, уч марта судланишга, яна денг, уч сафар бир хил қилмиш — алдоқчилик, фирибгарлик билан айбланди. Тўртинчи марта фирибгарлик касали қўзиб қолганда, у Қарши шаҳридаги "Наво" кўчасида жойлашган 4-уй соҳибасига рўбарў бўлди.

— Опахон, қўшнингиз эшонбуванинг қизи менга кўп яхшилик қилган, уларга хурмо келтириб бераман, араванчангизни бериб туринг. Бозорда роса хурмо арзон экан. Шунга битта аравача керак бўлиб қолди, сизниям қуруқ қўймайман...

Шундай йигит жовдираб сўраб тургач, опахон бозорда 50000 сўм турадиган аравачани қўш қўллаб тутқазганини ўзи ҳам сезмай қолди. Худойбердижон худонинг етказганига хурсанд бўлди-ю, бу тарафлардан изини ўчириб кетди...

Опахон эса бошини чангаллаб қолаверди. Худойбердибой эса аравачани худди ўзиники сингари темир-терсак бозорида сув текинга, яъни бор-йўғи беш минг сўмга пуллаб юборди. Шундан сўнг Худойбердининг "тутқаноғи" орадан роппа-роса икки ҳафта ўтиб, яна «тутиб қолди». Ўрганган кўнгил ўртанса қўймас экан.

Ўртаниб йўлга тушган Худойберди бир пасда Қарши шаҳридаги 43-ўрта мактаб дарвозаси олдида пайдо бўлди. Яна унинг очиққан кўзлари аравача қидирарди. Хайрият, кўча юзида бир опахон аравачасини ёнига қўйиб майда-чуйда сотиб ўтирган экан.

— Ассалому алайкум, опахон, соғ-омон юрибсизми? Мен шу маҳаллада Ғайрат исмли бола билан темир йўл билим юртида бирга ўқиганман, ҳозир уйини тополмай турибман. Бозорга хурмо олиб келганман. Ўтган йили Зулфия опа деган опахоним сотиб берганди. Бу йил у кишининг мазаси йўқ экан. Сизга ҳам хурмо келтириб берсам, шуни сотиб берсангиз. Шунга минг сўм пул билан манови аравачангизни бериб турсангиз. Мен ғизиллаб бориб, аравани хурмога тўлдириб келаман. Ишонмасангиз, неварангиз ҳам мен билан бирга борсин. Опахон бу гапларга эриб кетиб, Худойбердининг қўлига 1000 сўм санаб берди. Тағин денг, аравачасини, невараси Жасуржонни ҳам унга қўшиб юборди.

Сал вақт ўтмай Жасуржон қўп-қуруқ қайтиб келди. "Алдаркўса" уни қоп олиб келгин, дея тайинлаб таксига ўтиргизиб қайтариб

Essiz!

юборганди. Опахон шундагина товламачига алданганини англаб қолди. Аммо энди кеч бўлганди. Айни пайтда "қуёнчинг расмини чизиб" улгурган Худойберди темиртаки бозорда "туйим бор, етишмовчилик бўлиб қолди»...

Икки ҳафта ичида икки аёлни чирқиллатиб кетган Худойбердибой узоққа бормади. Ҳали у бўйнидаги аввалги катта "қарзи", яъни олдинги жазони ҳам ўтаб улгурмаганди. Бунисидан дард устига чипқон бўлди. Алданган опалар ҳам раҳмдиллик қилиб, ҳам зарар қопланганидан рози бўлиб даъволаридан кечишди ҳам. Бироқ одиллик торозисининг палласига Худойбердининг гуноҳига яраша тош қўйилди. Фирибгарга тегишли жазо берилиб, тез-тез тутиб қоладиган "тутқаноғи"ни тузатиш учун панжара ортига жўнатилди.

Х. КАМОЛОВ,
ҳуқуқшунос

Taqdir tarixi

ЖАҲОННИ ЛАРЗАГА СОЛГАН СУИҚАСД

ЁХУД ПРЕЗИДЕНТ КЕННЕДИНИНГ СИРЛИ ЎЛИМИ ТАФСИЛОТЛАРИ

(Давоми. Боши ўтган сонларда)

Содир этилган воқеани одамлар турлича талқин этишди. Жаклин Кеннедига бу нарса мотоциклнинг тормоз беришидек туюлди. Полиция бошлиғи Карри эса биров темирйўл учун мўлжалланган снарядни портлатди деб ўйлади. Рональд Фишер ва Боб Эдварс бу моторнинг овози деб кортежнинг кўплаб соқчилари, шулар жумласидан Соррелз, Коннэли, Ярборо, Гонсалес, Томаслар беихтиёр бу милтиқ овози эканини англаган бўлишса-да, барибир ғафлатда қолишган эди. Соқчилардан бири Эмори Роберт биринчи ўқ узилишидаёқ у қаердан отилганини сезиб улгурди, ҳатто бу қўлбола милтиқ эгаси бўлган овчининг иши эканини ҳам пайқади. Лекин улардан бошқалар ўзларини йўқотиб қўйишганди. Ҳатто "хавбек" кийимидаги хос соқчилар ҳам снаряд портлади деб хаёл қилгандилар.

Президент соқчилари гуруҳи бошлиғи Рой Келлерман ва ана шу тадбир мобайнида унга бўйсуниши шарт бўлган бошқа махфий хизмат вакили Билл Грир эса ўзларини йўқотиб қўйишганди. Улар хавф туғилганида машиналарни ўзга йўналишга буриш ҳуқуқига эга эди, аммо даҳшатли фурсат — беш секунд ичида ҳеч нарса қилолмадилар.

Клинт Хилли шу томонга ўқ узилганини англаб етмасидан илгари президент Кеннеди олд томонига энгашиб, гарданини чангаллашга тушганди. Шунинг ўзи Клинт учун етарли эди: у ўта чаққонлик билан машинадан сакраб тушди-да, Элмстрит бўйлаб олдинга югуриб кетди.

"Хавбек" кийган соқчилар орасидаги Пауэрс чап томондаги ўриндиқда эди, машинадан бошини чиқариб туриб О'Доннелни огоҳлантирди:

— Президент яраланганга ўхшайди!

Вице-президентнинг машинасида кетаётган Ярборо шу дамда порох ҳидини туйгандек бўлди.

— Э худойим! — дея йўғон овозда қичқириб юборди у. — Улар президентни отишибди!..

Линдон Жонсонга худди бир неча дақиқага радио овозини портлаш бузиб юборгандай бўлиб туюлди. У мазкур портлаш нима эканини англаб етиб улгурмасидан олди ўриндиқдаги Янгблоднинг бутун гавдаси у томонга ағдарилаётганини кўрди.

Матбуот хизмати учун мўлжалланган машинада кетаётган Килдаф ўзининг нишон рўпарасида эканини аниқ идрок этиб қолиб, сўради:

— Бу нима бўлди экан?..

Килдафнинг орқасида ўтирган Боб Баскин пиёда қўшинларида хизмат қилган оқсоқоллардан эди. У ўрнидан тура солиб теварак-атрофини кузатган бўлди-да, кейин шерикларини яширинишга чақирди.

Оқ уй суратчиси бўлган капитан Стафтон эса ўз касбига хос бўлган қизиқиш билан ғайришуурий тарзда сапчиб турди-да, телеобъективини ўқ узилган томонга қаратди.

— Нима бўлди ўзи? Мотоцикллар бир-бири билан тўқнашдими?! — дея ёнидагилардан сўради конгрессчи Янг.

Ўтган якшанбада сўнгги марта овга чиққан Гонсалес унга тушунтирган бўлди:

— Йўқ, бу милтиқдан узилган ўқ товуши, жаноб!..

Уларнинг машинасини ҳайдаб кетаётган полициячи унинг сўзларини тасдиқлади:

Мейн-стритга етганда Тед Клифтон бошқаларга қараб:

— Буниси нима аҳмоқгарчилик бўлди? Шу ердаям мушакбозлик қилишадими?- деди.

Генерал Годфри Макхью унга томон ўгирилиб:

- Ҳа, бу ақлсизларнинг иши,- дея жавоб қайтарди.

Тиббиёт хизматчиларига мўлжалланган "ВВЛ" русумидаги автобусда ўтирган доктор Беркли бефарқлик билан ёпиқ турган саноат моллари дўконларини кузатиб борарди. Президентнинг хос табиби ҳеч нарсани эшитмас, у мамлакат бошлиғидан анча олисда кетарди...

Президент яраланган эди, аммо яраси оғир эмасди. Олти ярим миллиметрли ўқ унинг бўйнига орқа томондан келиб теккан ва ўнг ўпкасини яралаб ўтган, бунинг натижасида томоғининг нафас олиш қисми ҳам жароҳатланганди. Кейинги ўқ губернатор Коннэлининг орқасини тешиб ўтиб, чап елкасининг курагини жароҳатлаган, бу пайтда у ўнг елкаси оша ўқ узилган тарафга қараётган бўлгани учун бу ўқ қаердан узилганини кўриб улгурган эди.

"Линкольн" белгиланган йўл чизиғини кесиб ўтиши ҳамоно у яна Эйб Запрудернинг диққат-эътиборини ўзига тортиб улгурди. Эйб президентнинг хунук тус олган сержин юзини кўриши билан даҳшатга тушди. Ўз фотоасбоби объективини ўша машинага қаратиш баробарида ичида "президент бу кўйга атайлаб тушмаяптими, ёлғондан масмикин ўзини бу ҳолга солиши", деган мулоҳазага ҳам борди. Кеннедининг юзи шу дамда унга гўё "Охир-оқибат улар менинг бошимга етишди", деяётгандек бўларди. Эйб ичида "Нима ўзи бўляпти? Президент омма билан ҳазил қиляптими?" деб мулоҳаза юритишгача бориб етди.

Нелли Коннэли орқасига ўгирилди-да, Кеннедига диққат билан тикилди. Президент қўллари билан томоғини чангаллаб олган, аҳён-аҳён бўғизланаётган хўроз сингари ҳиқиллаб қўяр, рангидан қон қочган, яна чўзиқликка мойил юзи аянчли бир мазмун касб этганди. У пастга қараб энгаша бошлади...

Бу дақиқаларда губернатор Жон Коннэли ўзининг яраланганини тушунганди. Унга баайни биров елкасига рапидадек қўли билан мушт туширгандек бўлди. У олд томонга энгашди ва тиззасидан қон оқаётганига кўзи тушиб, "сўл тарафга ағдарилди. Жон ҳам, Нелли ҳам "Линкольн" дафъатан тормоз берганини сезишди. Бир-бирларининг устларига қулаб тушарканлар, ўзларидан сал наридаги машинадан шу томонга анграйиб қараб қолган Келлерман ва Грифларга кўзлари тушди.

Туйқус губернатор ўзининг ўлимга маҳкум этилганини тушуниб қолди. Уни даҳшатли қўрқув ўз искан жасига олди.

— Йўқ, йўқ, йў-ўқ!- қичқирди у. — Улар икковимизни ўлдиришмоқчи!..

Жаклин Кеннеди унинг овозини эшитиш ҳамоно ажабланди. "Нега у қичқираяпти?" деб ўзига-ўзи савол берди ва хавотирланганча эри томон ўгирилди...

Мамлакатнинг биринчи хоними сўнгги бор талвасага тушган бир алфозда президент томон энгашди. Унга эрининг юзи дам аянчли, дам кулгили кўринди. У бундай ҳолатни илгарилари ҳам кўп марта кўрганди. Кеннеди матбуот учун конференцияларда энг оғир масалалар бўйича ўйга толганида ана шу ҳолга тушарди. Шундан сўнг у ўзига хос бўлмаган чаққонлик билан ўнг қўли билан қалин кўнғир сочларини силаб қўйди-да, гавдасини кўтаришга, сапчиб туриб кетишга чоғланди. Лекин бунга қурби етмай яна беҳол тарзда кабина гиламчасига ағанади...

Русчадан Аббос САИД
таржимаси

(Давоми бор)

Giyohvandlik — asr vabosi

ҚАДАМБОЙнинг ҚАЛТИС ҚАДАМИ

Ишинг юришай деса, илтижою чоп-чопларга ҳам ҳожат қолмас экан. Қадамбойлар тандир масаласида жуда қийналиб кетишганди. Бу ёғини сўрасангиз, унинг ўзи Чернобил ҳалокати асоратларини тугатиш ишлари қатнашчиси. Ҳозирда иккинчи гуруҳ ногирони бўлса, устига-устак, январнинг қорли-қировли кунларида қўлидан нима келарди-ю, кимга мадад истаб югуради?

Мана шундай ташвишли кунларнинг бирида кутилмаганда, кўчаларида тандир устаси пайдо бўлиб қолди. Тўғрироғи, Оллоберганни худонинг ўзи етказди. Кимсан, қўли гул тандирчи Қадамбойларнинг эшиги олдидан ўтиб борарди. Қадамбой оғзи қулоғига етиб, уни ичкарига таклиф қилди. Тезкор ҳаракатлар билан тандир ҳам битиб, дастурхон атрофига чўкдилар. Қарангки, Оллоберган ҳам худди Қадамбой сингари бангиликка ружу қўйган экан. Бу эса иккаласини обдон яқинлаштириб, ошна-оғайнига айлантирди.

— Бундан топилиб турадими — дея хўш кайфиятда сўради Оллоберган хонадон соҳибидан.

— Топилади. Нега топилмас экан? Сиз учун анқонинг уруғи ҳам топилади, уста ака. Истаган пайтингизда келаверинг, — деб хушнудлик билан жавоб берди Қадамбой.

Шундай қилиб, бири Тўрткўл тумани марказида, иккинчиси Шароф Рашидов номидаги жамоа хўжалиги ҳудудида яшасалар-да, алоқа иплари узилмади. Бот-бот учрашишиб, наша чекишда давом этдилар. Аммо текинтомоқликнинг ҳам ўз меъёри бор. Шу важдан Оллоберган мутлақ беғараз, миннатсиз йўлни танлади. Тандир пули, ҳар қалай оз даромад эмас. Оилага ҳам, бошқасига ҳам етиб турибди-ку! Оллоберган шу ўй билан энди «марихуанна» моддасини сотиб олишга ўтди. Шу мақсадда октябр ойи бошларида устма-уст уч марта ошнаси хонадонига ташриф буюрди ва ҳар сафар пакетда олти грамдан «героин» моддасини харид қилди.

Етиб еганга тоғ ҳам чидамас экан. Ниҳоясиз ол-оллар Оллоберганлар оиласини ҳам моддий жиҳатдан ўйлатиб қўйди. Боз устига, Оллоберган кайф устида хотини, бола-чақаларини уриб-сўкиш, уларга ноўрин азият етказиш одатини чиқарди. Турмуш ўртоғининг илтимосу ялиниб ёлворишлари тандир устасига кор этмади. Оқибат шу бўлдики, сопол кўза куни келиб синди...

Милиция ходимлари томонидан ўтказилган тинтув чоғида Қадамбой Жуманиёзовнинг хонадонидан ҳам Оллоберган Ҳамроевнинг хонадонидан ҳам каттагина миқдорда гиёҳвандлик воситаси ҳисобланган «марихуанна» моддаси топилди. Ҳар иккала нашаванд Жиноят Кодексининг тегишли моддаларига биноан, қилмишларига яраша жиноий жавобгарликка тортилди.

Шу ерда ҳақли бир савол туғилади: ҳаётнинг оқу қорасини бошидан кечирган, оилали, бола-чақали бу шахсларни жиноят кўчасига киришга нима мажбур қилди? Наҳотки, обрўлигина оила соҳиблари бўлган Қадамбой Жуманиёзов ва Оллоберган Ҳамроев ўзларининг ножўя хатти-ҳаракатлари билан қанча дилларни хуфтон қилишларини англаб етишмаса?.. Айтинг-айтинг, Қадамбойни айтинг. У ўзининг битта қалтис қадами билан оиласини куйдирибгина қолмасдан, иккинчи бир шахсни ҳам жиноят ботқоғига етаклади. Худбинлик, тубанлик йўлини тутиб, лаҳзалик кайфни оила манфаати, қувончу ташвишлардан, соғлигидан устун қўювчи бундай кимсаларнинг борар манзили аниқ: бу — тубсиз жарликдир.

Тожимурод ЭШМУРОДОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Qing`irlik

"ОҒИРНИНГ ОСТИДАН..."

Халқимиз аёл зотини ҳаёт шамчироғи, деб бежиз айтмаган. Шу боис жамиятда аёл мавқеи ҳамиша ҳимоя қилинади. Лекин афсуски, ҳаётда бу номга доғ туширишни айб санамайдиган аёллар ҳам учраб туради. Тошкентлик қирқ бир ёшли оила бекаси, бир неча фарзанднинг онаси Одина Қаюмовани шундай аёллар сирасига киритиш мумкин.

Россия Федерациясининг Уфа шаҳридан Тошкентга "эсон-омон" етиб келган Одинанинг кўнгли чоғ эди. Чунки унинг ноқонуний равишда яширинча олиб келган дори-дармон маҳсулотлари пойтахтгача ҳеч қандай шикастсиз етиб келди-да! "Йўл-йўлакай шунча божхона хизматидан "омон" ўтдим, охиргисини ҳам амалларман" дея ўй сураётган ҳаётда қинғирлик билан бошланадиган ҳар қандай ишнинг охири "вой" бўлишини Одина англамас эди. У Тошкентдаги божхона назоратини алдашни амаллай олмади. Божхона постида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора ходимлари томонидан "сири" ошкор этилган О. Қаюмова жиноят ишлари бўйича Миробод туман суди ҳукми билан тегишли жазосини олди.

Уч нафар фарзанднинг отаси Мурод Абдураҳмонов ҳам қинғир иш туфайли суднинг қора курсисига ўтиришга мажбур бўлди.

Шу йилнинг кўкламида ҳамон бирор тайинли ишнинг бошини тутмай келаётган Мурод ўзича мулоҳаза қилиб, пул топишнинг енгил йўлини топгандай бўлди... У тузган режасини амалга ошириш учун "Келес" шоҳбекати томон йўл олди. Ягона мақсади — олиб келган гиёҳвандлик моддасини тезроқ пуллаш бўлгани учун шоҳбекатнинг одам гавжум қисмида тўхтади. Негадир атрофидаги кишиларнинг кўзлари ўзини ўткир нигоҳ бўлиб таъқиб қилаётгандай туюлди унга. Аммо атрофдагиларнинг барчаси ўз ташвиши билан банд, харидор излаётган Муродни эса ўзгаларга ўз нигоҳи "сотиб қўяётган" эди. Албатта, бу бежо нигоҳ ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора вакилларининг эътиборини тортди. Текшириб кўрилганда эса Муроднинг ёнидан елим халтачага солинган гиёҳвандлик моддаси топилди. Мазкур жиноят ишини кўриб чиққан жиноий ишлар бўйича Тошкент туман суди Мурод Абдураҳмоновга Жиноят Кодексининг тегишли моддалари билан жазо тайинлади.

Ўзлигини англаган инсон умри давомида ҳаёт иморатига эзгу ният билан ғишт қўйишни ўйлайди. Бадниятли кимсалар эса мудом ушбу иморатдан ғишт кўчириш пайида бўлишади. Кўчган ғишт эса албатта ўзларига шикаст етказди. Бу ҳаёт ҳақиқатини баён этилган икки мисолдан ҳам билиб олиш мумкин.

Жасур СОИПОВ,
ҳуқуқшунос

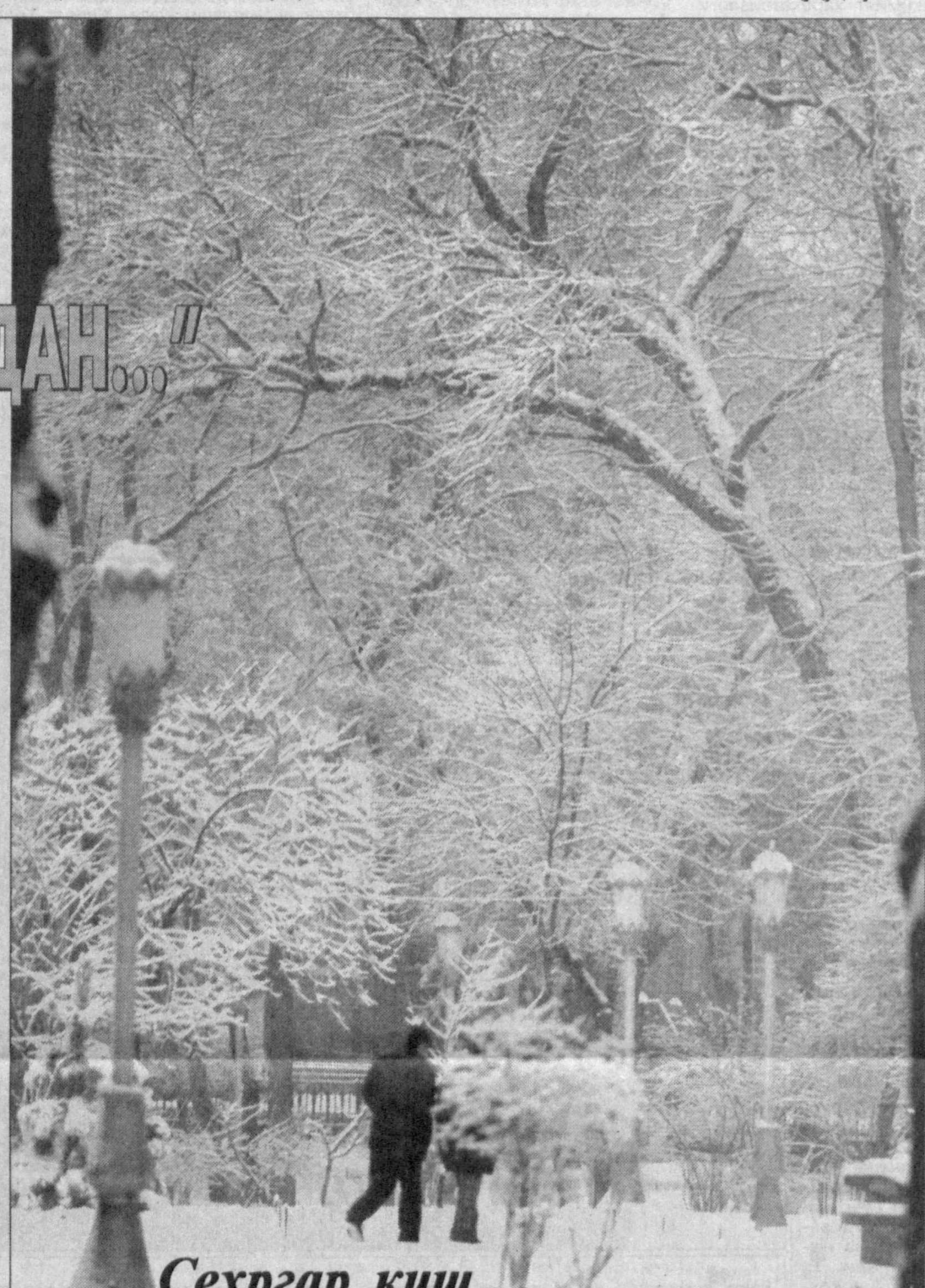

Сеҳргар қиш

Ушбу сондаги суратлар муаллифи Абдуғани ЖУМАЕВ

Nadomat

"БАЗМУ ЖАМШИД"ДАН СЎНГ...

Шундоққина йўл ёқасида чалқанчасига ётган йигит кўзларини очди. Жойидан қўзғалмоқчи бўлган эди, туйқус ичида бир нарса чирс узилгандек иҳраб юборди, сўнг бир амаллаб ўнг ёнига беҳол ағдарилди. Шундагина серқатнов йўлнинг чеккасида ётганини англади. Иложи борича ўзини тезроқ қўлга олиб, бу ердан кетишга ҳаракат қилди. Шу асνода сим-сим оғриқ бераётган қорнини ушлаб, ўрнидан турмоқчи бўлган эди, бармоқларига шилимшиқ қон ёпишганини ҳис этди... Кейин яна ухладими, ҳушидан кетдими — фарқлаёлмади, фақатгина лабларига сув теккандагина бир неча дақиқа кўзларини очиб, теварак-атрофига аланглади, кейин лаблари тамшаниб жон берди...

Қўшработ туманига қарашли бозорда пешинга яқин савдосини тугатган Абдурашид у ердан егулик нарсалар харид қилиб, «Оқтепа» ширкат хўжалигининг "Шовона" маҳалласида яшовчи Эргашева Гулноранинг уйига кириб келди.

Унинг пулдор йигит эканини билган аёл ўзида йўқ севиниб кетди.

— Поччангнинг одатини биласанку, унга одам «иси» ёқмайди. Мени сўраб келганларни кўрса тепа сочи тикка бўлиб кетади. Одам бор жойга одам келади, тўғрими Рашиджон? "Меҳмонларим"ни кўролмайди, улардан ор қилармиш...

— «Меҳмон»ларингиз кўринмайди, — деди Абдурашид уёқ-буёққа алангла ганча.

Арoқ билан гўштни кўрган Гулноранинг кўзлари чақнаб кетди. Тезда овқат пиширишга киришди. Орадан кўп ўтмай у бир қўлида бу егулик, яна бир қўлида қовурдоқ, бир қўлида чойнак кўтарган истараси иссиқ бир жувон билан қайтиб келди. Иккови Абдурашиднинг рўпарасига ўтиришди.

— Гули менинг янги меҳмоним. Бу ерга келганига икки кун бўлди, — дея Гулнора Ражабовани Абдурашидга таништирди. У Каттақўрғон туманининг Эйшун қишлоғида туғилган. Дастлаб Ўзбекистон Республикаси ЖК нинг 125-моддаси 2-қисми билан 2 йилга, кейинчалик эса ЖК нинг 220-модда 1-қисми билан айбдор деб топилиб, 1 йил муддатга озодликдан маҳрум этилган эди.

Улар шу тариқа танишиб, гурунглашиб ўтиришган эди, кечга яқин шу хонадоннинг яна бир меҳмони бўлган, Абдурашиднинг эски таниши, қўшни Шовона қишлоғида яшовчи Улуғбек Юлдуз деган жувонни бошлаб келиб қолди. Базму жамшид авж олиб, тез орада икки-уч шиша ароқ бўшади. Кайфи ошган Абдурашид Гулнора бир ёқда қолиб, даврада рақсга тушаётган Юлдузга осилиб, киссасидаги пулларни унинг чаккасига қистириб юборди. Устига-устак, Улуғбек бир-икки оғиз аччиқ сўз гапирган эди, Абдурашид пиёладаги ароқни унинг юзига сепиб юбориб, ёқасидан олди. Уй эгаси уларнинг ўртасига тушиб, ҳар иккoвининг танобини тортган бўлди. Кейин икки йигит ўртасига чордона қуриб ўтириб олиб, дастурхонда сочилиб ётган пулларни Абдурашиднинг қўлига тутқазди-да, шишадаги ароқни пиёлаларга қуйиб узатаркан, яхши кайфиятда ўтиришларини илтимос қилди.

Навбатдаги шиша бўшатилиб, вақт ҳам алламаҳал бўлганида бешовлон узун-қисқа бўлиб кечки сайрга чиқишди. Қишлоққа кираверишдаги сой ёқасида яна ичкилик ичишиб, маст-аласт ортга қайтишаркан, йигитлар яна Юлдузни талашиб ёқа бўғишди.

Гулнора Улуғбекни Абдурашиднинг чангалидан ажратиб, Юлдуз икковини ҳовли чеккасидаги оғил ёнига олиб борди ва улардан мўмай пул ундириб оғилга киритиб юборди-да, ҳовли ўртасида чайқалиб турган Абдурашиднинг қўлтиғидан олиб Гули кириб кетган уй томон етаклади.

Тўхта, мени қаёққа судраяпсан? — Абдурашид гандираклаганча уй бекасининг елкасидан ушлаб ўзига қаратди. — Сен нега Юлдузни оғилга киргизиб юбординг? Биласанми, мен сени амма деб юрсам сен... Йўқ, мен бугун Гули билан эмас, сен билан «дам оламан»...

Абдурашиднинг бу сўзларига жим қулоқ солиб турган Гулнора бир оғиз ҳам сўз айтмади, бирон ҳаракат ҳам қилмади. Фақат дарча томонга бир назар ташлади-да, уйга кириб кетди...

Эргашева Нигоранинг судда берган кўргазмасидан. Уларнинг ҳовлидаги ўзаро можаросидан уйғониб кетиб, ухлаёлмадим. Онам уйга кириб тезда қайтиб чиқди ва кўчага отилди. Мен Абдурашид акани уйга қайтариб олиб келса керак деб ўйлаётган эдим, кўчадан онам укам иккаламизни чақирганини эшитдим. Биз уларни "Қуллар" бекати ёнидаги пастликда учратдик. Абдурашид ака бағрини ерга берганича қорнини чангаллаб ётар, онам эса унинг тепасида миқ этмай ўтирганди. «Абдурашидни аччиқ устида пичоқлаб қўйдим. Энди нима қиламиз», деди ва пича ўйланиб туриб бизларга қаради. Энди нима бўлса бўлди, бу ҳақда ҳеч кимга айтиб юрманглар, агар бирор жойда гуллаб қўйсаларинг сенларнинг ҳам бошингга шу кунни соламан»... У шундай деб қўлидаги пичоқни ерга қўйиб, Абдурашид аканинг чўнтагидаги бор пулини қоқиб олди-да, уйга кириб кетди...

Эргашев Ўткирнинг судда берган кўргазмасидан: Мен онамнинг бу қилмишидан бехабар эдим. Азонда мол бозорига кетаётиб, йўл четида уст-боши қонга беланиб ётган Абдурашид акани кўриб, бор гапни онамга айтган эдим, "Тирик бўлса ҳеч кимга сездирмай уйга олиб келиб ётқизинглар, ўладиган бўлса шу ерда ўлсин. Мабодо ўткинчилардан бирортаси ёрдам бериб, тирик қолса, бошимиз ғавғодан чиқмайди, деди ва ухлаш учун уйга кириб кетди. Биз уни кўтариб келиб вайиш тагига ётқизиб қўйдик. Кундуз соат 11 лар атрофида жони узилгандан кейин Юлдуз иккаламиз оғилга олиб кириб кийимларини ечиб олиб ёқиб юбордик-да, шу ердаги эски шолча ва кўрпача билан устини ёпиб қўйдик. Орадан учтўрт кун ўтиб, оғилдан қўланса ҳид келаверганидан кейин онам отамни чақириб, мурдани йўқ қилишни буюрганидан кейин биз уни қишлоқ четидаги ғалласи ўриб олинган далага кўмиб келиб, оғилни бузиб ташладик...

...Суд судланувчиларнинг қилмишларига баҳо беришда уларнинг ичкилик ичиб жиноятга қўл урганликларини айбларини оғирлаштирувчи ҳолат деб ҳисоблаб, турли муддатга озодликдан маҳрум этди. Бироқ, гап фақат шу жазодами? Ачинарли томони шундаки, мазкур жиноятнинг содир этилишида Гулнора ва Гулиларнинг турмуш тарзи, уларга одамлар, танишбилишлар, маъмурий идораларнинг муносабати бугун бўлмаса эртага, эртага бўлмаса индинга ана шундай машъум воқеа содир бўлиши учун имконият яратган. Йўқса, 200 га яқин хўжаликдан иборат бўлган дўппидеккина қишлоқда Гулнора Эргашевага ўхшаган аёл ўзи сингари енгил табиатли қиз-жувонларни уйига чорлаб йигитлар билан тонг отгунча улфатчилик қилиб қишлоқ кўчаларида жанжал кўтариб, бузуқлик билан машғул бўлади-ю, унга бирор тегишли ташкилот ёки кўни-қўшни, маҳалла оқсоқоли ёки хотин-қизлар фаоли бирор чора кўра олмайдими?!

Демократик жамият қурар эканмиз, сизу бизнинг вазифамиз ана шундай ҳолатлар рўй бермаслиги учун курашишдан иборат. Зеро, адолат давлатнинг бузилмас пойдевори экан, ана шу пойдеворнинг мустаҳкам бўлиши ҳаммамизга боғлиқ. Бунинг учун жон куйдиришимиз, ҳаммамиз фидойилик кўрсатиб бундай иллатлардан фориғ бўлиш учун курашишимиз керак. Ана шунда жамиятимизнинг равнақи учун ўз улушимизни қўшган, авлодлар учун ибрат намунасини кўрсатолган бўламиз.

Эркин РАҲМАТОВ,
Рўзимурод
ТУРСУНОВ

Mitti maslahat

ФАРЗАНДЛИККА ОЛИШ

У РАД ҚИЛИНГАНДА НИМА ҚИЛИШ ЛОЗИМ?

Инсон ўз умри даври давомида ҳаётнинг турли баланд-пастликларидан ўтишига тўғри келади. Турмушнинег бундай синовларига бардош беролмаган айрим кимсалар эса мудом яшашнинг енгил томонини қидириш пайида бўлишади. Ўз фарзандларини болалар уйига ташлаб кетаётган ёки улардан воз кечаётган ота-оналарни ана шундай кимсалар сирасига киритиш мумкин. Аммо ҳаёт ўз номи ҳаёт, бундай кимсалардан фарқли ўлароқ, битта тирноққа зор оилалар ҳам учрайди. Уларнинг айримлари болалар уйларидан фарзандликка бола олиш учун тегишли ташкилотга мурожаат қилишади. Лекин уларнинг бундай мурожаатлари қай тарзда инобатга олинади?

Маълумки, собиқ иттифоқ даврида фарзандликка олиш рад қилинганда ариза берувчи шахс томонидан юқори турувчи идора — ижроқўмга шикоят қилинар эди. Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан сўнг бу борада ҳам ислоҳотлар ўтказилганини айтиш жоиз. Яъни фарзандликка олиш ҳақида ариза берган шахс Оила Кодексининг 163-моддаси тартибида туман ёки шаҳар ҳокимлиги устидан суд тартибида шикоят қилиши мумкин. Бунинг собиқ иттифоқ давридаги қоидадан афзаллиги шундаки, кўрсатилган масала тор маҳкамачилик нуқтаи назаридан эмас, холис суд томонидан атрофлича кўриб чиқилиб, ҳал қилиниши кафолатланади. Шунингдек, фарзандликка олувчининг шикоятини суд тартибида кўриб чиқиш бола манфаатлари-ю, фарзандликка олувчи шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилишни таъминлаш баробарида васийлик ва ҳомийлик идоралари ҳамда туман, шаҳар ҳокимликлари томонидан болани фарзандликка беришда йўл қўйилиши мумкин бўлган хатоликларнинг ҳам олдини олади.

Шу ўринда шикоят фарзандликка олиш ҳақида ариза берган шахс томонидангина келтирилиши мумкинлигини таъкидлаш жоиз. Суд эса туман, шаҳар ҳокимининг фарзандликка олишни рад этиш тўғрисидаги қарорини етарли асослар билан бекор қилиб, болани ариза чига фарзандликка бериш тўғрисида қарор чиқариш мажбуриятини тегишли ҳокимликка юклашлик ҳақида ҳал қилув қарори чиқариши мумкин. Бу тоифадаги ишлар суд томонидан давлат идоралари ва бошқа идоралар, шунингдек, мансабдор шахсларнинг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан берилган шикоят ва аризалар бўйича иш юритиш тартибида кўрилади. Шу билан бирга мазкур тартиб фарзандликка олиш ҳақида ариза берган шахснинг илтимоси юзасидан ҳоким тегишли қарор қабул қилмасдан қолдирган ҳолларда ҳам татбиқ қилинади.

Баҳодир СУЮНОВ,
Нарзибой ТОЖИБОЕВ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

ИНСОН ва ҚОНУН

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:

Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ
Бўритош МУСТАФОЕВ
Пўлат САМАТОВ
Хуршид СОДИҚОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Аслиддин БОЛИЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Саифиддин РАҲИМОВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Ислом ҲАМРО
Ҳолли НОРБОЙ
Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усулида «Шарқ» нашриёт матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй.

Буюртма Г-921. Тиражи — 10.000.
Босишга топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 22.30

Навбатчи: **Бобомурод РАЙИМОВ**

Компьютер операторлари: **М. АБДУЛЛАЕВА, Д. ШОКИРОВА**

МАНЗИЛИМИЗ:

700047, Тошкент шаҳри, Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 136-72-37 (умумий бўлим), 133-70-65, 133-84-50

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин. Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.